

О. І. Бочковський
Доцент Української Господарської Академії

СТРУКТУРА ЧАСОПИСУ

(НАРИС АРХІТЕКТОНІКИ ЧАСОПИСУ)

Copyright by Ukrajinskyj Techniczno-Hospodarskyj Institut,
Poděbrady. ~~Czechoslovakia.~~

П Е Р Е Д М О В А.

Ми вважали доцільним відокремити цю частину курсу про с т р у к - туру або а р х і т е к т о н і к у часопису із загальної теорії журналізму, куди вона належить, щоб мати змогу трохи докладніше зупинитися на цій справі, важній з погляду практичного часописознавства. Тому в загальному курсі О с н о в ж у р н а л і з м у вона буде зясована лише в основних рисах.

Що таке а р х і т е к т о н і к а або с т р у к т у р а часопису? Це розподіл та уклад пресового матеріалу в даному часопису, дуже характерний і типовий для нього. Модернізація преси, особливо з технічного боку, впливала на поступову зміну структури часопису в напрямі доцільнішого її поширення й поглиблення. Структура часопису залежить відтак від типу преси: інша вона у газет опініотворчого типу; інша у інформаційних часописів, інша у комерціалізованої преси та має цілком особливу фізіономію у часописів сенсаційного та брукового характеру. Різниться вона відтак у пресі вільній та нормалізованій. Це значить, що не зовсім вона однакова у країнах демократичного та авторитарного ладу.

На дальших сторінках читач знайде річеву аналізу структурної будови часописів цих різних типів, щоб мав конкретну уяву про те, що таке а р х і - т е к т о н і к а часопису.

Іншим питанням, що органічно зв'язане із справою будови часопису, є визначення типових форм журналістичного писання та функціонального їх значіння з погляду часописознавства. З ними ми ознайомимося в дальшому розділі цієї праці. Практично слухачі Журналістичних Шкіл пізнають їх, звичайно, у семінарах. При системі позаочного навчання, на якій побудований наш Інститут, доводиться браку семінарних вправ замінити іншим відповідним способом. В даному разі - доданням до цього курсу - ЖУРНАЛІСТИЧНОЇ ХРЕСТОМАТІЇ, де слухач знайде у вступі коротеньке визначення основних форм журналістичного писання та творчості з к л я с и ф і к а ц і ї н и м їх поділом (систематиком) у зв'язку з типовими нормами часописної структури (будови) або архітекtonіки. Відтак за цієї структурної системю будуть наведені в цій Читанці зразки всіх головних форм часописного мистецтва, цебто приклади різного роду журналістичних статей (вступних, комунікативних, кореспонденцій, фейлетонів, рецензій і т. д.), випозичених як з української, так і закордонної преси. Таким чином слухач матиме змогу конкретно вивчити типові форми журналістичного писання. Наша ЖУРНАЛІСТИЧНА ХРЕСТОМАТІЯ - буде одже доповнювочою частиною цього курсу. Слухач має тому при студіюванні теорії структури часопису весь час користатися цією Читанкою, як ілюстраційним матеріалом.

Нарешті останньою частиною цього курсу буде виклад про г р а ф і - к у часопису, тобто уклад у ньому поточного пресового матеріалу з погляду графічного вигляду: сьди ввійде - огляд формату часопису, поділ його на шпальти, засади метранпажу, типи заголовків, друків тощо. Звичайно все це буде зясовано тільки в основних рисах, бо доповнення до цього курсу читач знайде в інших частинах цього циклу викладів, зокрема ж, у нарисі техніки друкарської штуки на послугах преси, а відтак у нарисі техніки писання до часописів.

Лекція перша.

БУДОВА ЧАСОПISУ.

Ми вже ознайомилися в курсі Основи Журналізму з тим, як здобувається пресова "сировина". Тепер спинимося тут над тим, як часописи використовують цей сирий матеріал для своїх потреб. Конкретно це означає зясування справи будови, тобто внутрішньої архітектури часопису. Річ у тім, що величезний інформаційний матеріал, що його одержує щоденна преса, поперше не може бути весь використаний щоденно пресою, а подруге не використовується якимсь принагідно та без ладу. Навпаки, кожен часопис має свою систему розподілу та укладу цього матеріалу. Кожен часопис переводить критичний та доцільний його вибір для своїх потреб, залежно від свого ідеологічного та політичного напрямку, громадського складу своїх читачів, їх культурних вимог, але також і свого комерційного характеру та фінансового забезпечення. Це все разом надає часопису його певну власну фізіономію, а поруч з цим відбивається на його внутрішній будові, здебільше архітектоніці. Кожен читач при звичається до свого часопису. Він знає наперед, де що має шукати, в якому порядку та за яким планом буває щодня розміщений в цьому часописі весь пресовий матеріал. Він не мусить витрачати зайво часу, щоб розшукувати інформації чи статті про ту або іншу ділянку поточного громадського життя.

Часописна архітек- тоніка - " Діла ".

До певної міри можна сказати, що під цим оглядом кожен часопис має свою певну майже стереотипну форму. Для ілюстрації візьмемо, напр., структуру та уклад пресового матеріалу в найстаршому українському щоденникові - " ДІЛО ", що оце саме відсвяткувало золотий ювілей свого існування. Мав перед собою ч. 198 (14741) з 9. вересня 1937 року.

Отже на першій його сторінці, як цього вимагає ознака актуальності, вміщені новітні, головню телеграфічні та агентурні повідомлення про останні політичні події: - " Націоналістичні настрої серед поневолених народів СРСР зростають ". - " СРСР дальше провокує Італію ". " Дві морські битви (5 червоних кораблів утікло перед одним національним) ". - " Японсько-со-вітський конфлікт на корейських водах ". Праворуч знаходимо довшу вступну статтю політичного редактора (ік) - " Проти нетолеранції в українському житті ", присвячену все актуальній справі партійної та пресової полеміки, що звичайно, а особливо в українському громадському житті, переходить за межі річевого обміну думок і впадає в тон особистих нападів та дискредитування опонента. Зрештою, на першій сторінці вміщено також кілька оповісток. Але це вже відноситься до адміністративної частини часопису, що звичайно буває відокремлена від редакції та про яку мова буде спеціально в одному з дальших викладів цього курсу.

Ідемо далі та подивимося, як виглядає друга сторінка нашого часопису. Отже, поза двома оповістками на горі виповнює її продовження згаданої вступної статті, а на долинці маємо - оповідання Жорж Реєра: Дівчина з парасолькою. - Сьогодні кожен часопис мусить вміщувати якщо не роман, то бодай новелу. Коли вони цікаві, напр., якась детективка або екзотичне оповідання про заморську подорож з великими несподіванками, то багато читачів купує такий часопис головню з цієї причини. Тому кожна рухлива редакція дуже дбає про те, щоб мати якнайцікавіші оповідання або романи з пера найвизначніших своїх чи чужих письменників.

Про значіння ВСТУПНОЇ статті не треба багато розводитися. Вона є одним з найголовніших складників кожного модерного часопису, бо визначає його

го ідеологічну фізіономію. В ній редакція часопису реагує на головні факти громадського життя з усіх його ділянок. Є помилкове припущення, що у вступних статтях можна писати тільки про справи зовнішньої або внутрішньої політики. Вступна стаття таксамо може реагувати на якусь важну подію культурного, мистецького, літературного життя, напр., про розподіл літературних нагород за найкращий твір письменства, на якийсь важний вияв науки, тощо. Звичайно, вступну статтю не раз доводиться присвятити чомусь важному в господарського життя: справі світової кризи, новим цікавим реформам у ділянці фінансової політики, заходам з обсягу суспільної політики, напр., про поборовання безробіття, міжнародні заходи на охорону робітництва і т. д. Врешті якась подія із щоденної хроніки, як напр. вбивство самогубство, що відкриває якусь гатасну недугу загалу, скажім, самогубство школярів після іспитів чи часте самогубство активних жовнів - це також дуже важна і відповідна тема для вступної статті. Залежно від теми буває її характер. Назагал треба сказати й радити: вступна стаття, що, зрештов, відноситься до кожної статті взагалі, мусить бути річєва, мати свій стиль, апелювати до розуму більше, ніж до почувань, не мати в собі демагогії й, головно, вона не має бути занадто довгою. Сучасна людина живе в стані постійного поспіху. Не має, отже, часу на довгі писанини недосвідчених журналістів або таких, що не рахуються з її часом. У 80 рядків добрий журналіст може вкласти більше цікавого змісту, ніж поганий у 500. Зрештов, мабуть небагато з таких читачів, що могли б сьогодні читати такі довезні статті. Саме під цим оглядом дуже все ще грішить українська журналістика та публіцистика. Всі журналістичні школи звертають велику увагу на цей момент у пресовій праці, вимагаючи від своїх слухачів стислості вислову, річєвого стилю, ясності викладу або опису події й рішєче поборовати зайве й недоцільне багатомовство в їх писанні.

На третій сторінці " Діла ", про яке тут мова, маємо кінець передової статті, закінчення першої частини новели, відтак спеціяльну кореспонденцію з Берліну - з німецького Клейдоскопу - М. Шпака, з такими дальшими підзаголовками: Зїзд хорів; Економія праці; Заохота до любови; політика в Оберзальцберг. -

Жаде модерний часопис не може обійтися сьогодні без власних кореспондентів у головних осередках, коли не цілого світу, то бодай Європи. Бо матеріал, що його постачають пресові агентури, обмежується головно фактами, переказом сировини про події. Натомість, спеціяльний кореспондент, що перебуває у певній країні, у своїх статтях знайомить читача докладніше з її життям, реагує на важні факти з нього, о м е н т у в с м і л ь т ь б у т и т і л ь к и с у х и м и р а п о р т а м и п р о п о д і ї , а л е т а к о ж к р и т и ч н и м и і х о ц і н к а м и . Ц е н е т і л ь к и з в и ч а ї н а і н ф о р м а ц і я , а л е з а р а з о м р і ч е в а о п і а г e н т у р н і з в і д о м л e n n я п р о п o d i ї в Н і м e ч ч и н і 4 . л ю т о г о ц ь o г o р o к у б у л и с у х і , п e р e k a з у в a л и л и ш e г o л і ф a к т и н o в и х з м і н , в e л и ч н o г o з н a ч i n n я з п o г л я d y d a л ь т ь o ї І м п e р і ї . С a м e ч e р e z z a m a x Н і м e ч ч и н и н a A в c t p і в - E в p o п a в і d ч u в a e п e р с ь к и x ч a c o п и с і в і б у л o , - щ o т a k o ж в o н и р o б и л и , - п o з м o ж і п o я c н и т и ц і з м і н и в н y т p і ш н ь o ї б o р o т ь б и в с a м і ї Н і м e ч ч и н і м і ж a p м і e ш , т я ж e ш i н d y c t p і e ш , к o н ч і ч н o ї р e c t a v p a ц і ї , з o d н o г o б o к y , т a z m a г a n n я м и Г і т л e p a й н a ц і o n a л ь н o - c o п o в н o г o п і d п o p я d k y в a n n я в с і x ш a p і в н і м e ч ь o г o з a г a л y б e z a п e л я ц і ї н o м y п p o в o д y п a н і в н o ї п a p т і ї в д y c і з d і ї c n e n n я г a c л a п p o м o n o л і t n e o б e d n a n n я n a ц і ї . Ц e п o п e p ш e . І в і d t a k - п e р e d б a ч e n n я т a k o ж м o ж л и в и x d a л ь ш и x п o л і t и ч н и x в i c c і в , я k п a p и ж ь к и ї - " T a n , m a l i d y ж e д o б р і i n f o p m a ц і ї "

Або інший приклад: несподіванна подорож 13-літнього австрійського канцлера - К. Шустнера до Гітлера, про що офіційні комунікати були дуже скупі й властиво нічого не пояснювали. Тут знову завданням спеціальних як віденських, так і бердінських кореспондентів було довідатися щось докладнішого про це та з'ясувати справжній зміст цієї події величезного всеєвропейського значіння. Дійсно в англійських часописах появилися звідомлення, що відкрили подекуди завісу над цією таємницею, яка в своїх можливих наслідках активізувала знову небезпеку світової війни, а у кожному разі означали фактичну, хоч і на рати, ліквідацію самостійності Австрії та перший етап переведення т. зв. "Аншлусу".

На третій сторінці "Діла" знаходимо відтак в долинні менші статейки - Одна з наймиліших хвилин -, що напів фейлетоновим стилем описує настрої часливців, які виграли в лотереї. Це відгук на прозу життя. Жаден часопис не сміє нехтувати цей момент. Часто до серця читача така замітка промовляє більше за найкращу передову статтю на найактуальнішу тему. Не можна цієї рубрики в часопису збувати аби, як. Навпаки, такі мініятври мусять писати добрі журналісти-хронікери, майстри пера. Тут обов'язує закон, що журналіст ніколи не сміє бути нудним. Теми для цього кутику часопису постачає саме життя. А назагал це рубрика, що найближче стоїть до хроніки дня. Хронікерам журналістам здебільшого доводиться її обслуговувати. Це не значить, звичайно, що вони мають на неї монопольне право. Властиво кожен співробітник часопису може принагідно виступати на її коні. Завданням цього кутику - все бути актуальним, цікавим, а головню, кажучи словами Ніцше - "занадто людським" (allzumenschlich).

На четвертій сторінці маємо знову принагідну спеціальну кореспонденцію з Канади Мазурика Гр. - Український "Народний Дім" у Торонто -, а позатим 4 оповістки, що, як ми бачимо, в "Ділі" розкинені серед редакційного тексту, а не скупчені лише в кінці часопису, як це часто й здебільшого буває в різних часописах, де оповістка є фінансовою базою преси.

Перейдемо тепер на 5. сторінку нашого часопису. Вона присвячена прилозі: "З ПРИРОДИ І ЖИТТЯ". Треба сказати, що майже кожен часопис має щодня якісь прилоги, спеціально присвячені тій або іншій ділянці громадського життя. Напр., це бувають прилоги: жіноча, де мова про жіночий рух і справи; мистецька або літературна, спортова, дитяча, народно-господарська, лікарська, практичний порадник тощо. Особливо ж не дільні числа часописів скрізь і здебільшого виходять у збільшеному розсязі з кількома додатками, а також численними малюнками. Іноді це буває щодо змісту комбінований додаток, як напр. у нашому числі "Діла". Бо тут маємо статті медичного й природничо-інформаційного характеру, а саме: - Чи здорово спускати кров? - Новий овоч нашого клімату -, де мова про можливість плекання винограду на Поділлі над Дністром, а водночас з'ясовується також лічиці властивості цього овочу. Відтак маємо цікавий нарис: - Чи існують лепориди -, тобто новий рід звірят, виплєканих з перехрещування зайців з кріликами. З обсягу суспільної гігієни можна уважати останню замітку в цьому додаткові: - Міські та сільські діти -, де переказана лікарська дискусія з приводу того, які діти здоровіші - на селі чи в місті.

Додатком, а до того дуже цікавим і оригінальним можна вважати іншу прилогу, яку завело "Діло". Має на увазі: - "Сторінку без політики". Саме тепер, коли все в Європі та у світі взагалі так переполітизоване, читач з приємністю вітає, як відпочинок, у часопису те, де немає політики. На зміст згаданого додатку в нашому числі "Діла" складатся такі матеріали: Дивні пригоди в парку звірят -; Зірки про своє емеритурі -, маються на увазі, звичайно, славетні "кіностарс", а не зорі на небі; відтак дрібніші замітки: - Біблія на 1000 мовах -; Столяр без рук -; Африканська рабіня у французькій школі -. Ця - шоста сторінка також має кілька оповісток.

Дальша, сьома сторінка визначається досить різноманіт -

зміни виборчої реформи; відтак кілька коротеньких телеграм політичного характеру та коротеньких політичних інформацій (див. куток - З і с в і т у -); один некролог; заклик в справі допомогового фонду для академічної молоді; спортивний звіт - Окружне свято сокільське в Станіславові-. Восьма сторінка майже ціла виповнена х р о н і к о м (Новинки), але позатим знаходимо тут ще також кілька звідомлень політичного змісту. На дев'ятій сторінці є коротенькі к о р е с п о н д е н ц і ї з п р о в і н ц і ї (Самбірщини, Турчанщини, Бурштинщини); потім невеличка спортова рубрика, ф і л ь м о в а рецензія (з кіна), б і б л і о г р а ф і ч н и й в і д ді л (Нові книжки й журнали), Остання десята сторінка присвячена поточним інформаціям: маємо тут програми театрів, кін, закордонних і львівських радіо, коротенький біржевий звіт, а відтак майже дві шпальти заповнені оповістками.

Такий розклад матеріалу в " ДІЛІ ", як він був поданий тут на попередніх сторінках, є типовий для цієї газети й міняється тільки в деталях, коли, наприклад, замість одної рубрики, надібуємо іншу: скажім-народогосподарську то що.

Будову часопису та уклад в ньому щоденного матеріалу має на увазі ту спеціальну ознаку часопису - РІЗНОМАНІТНІСТЬ ЗМІСТУ, про яку ми пишемо в курсі Основи журналізму (ст. 23-25). Хай читач порівняє перелік там усіх рубрик модерного часопису, щоб побачив, оскільки " ДІЛО " під цим оглядом є на висоті сучасної преси. Правда, треба при цьому пам'ятати, що архітектоніка часопису не є однакова сьогодні по цілому світі, й що вона у великій мірі залежить від типу преси. Будова, наприклад, американського, англійського або навіть французького часопису комерційного, сенсаційного чи навіть брукового типу, звичайно, дуже різниться від його колеги, що не втратив ще перші

своїх рис органу політично-громадського та опініо-творчого призначення. З цього боку українська преса не є переважно - " модерна ". Технічно вона модернізується поволі, що пояснюється браком пресових підприємств комерційного типу, як і зглядно невеликим її поширенням. Українська преса є упосліджена таксамо щодо оповісток, які є великим джерелом фінансування великої преси закордоном. А це пояснюється у свою чергу економічною відсталістю українського народу, що не має ще своєї великої промисловости, великих фінансових підприємств, всебічно розвиненої власної торгівлі, отже тих чинників, які грають у світі велику роль в розвитку комерційної та модерної преси. Правда, можна вже спостерігати початки таких пресових концернів також на Україні по цей бік Збруча. Має на увазі напр. газетярський к о н ц е р н Т и к т о р а, преса якого різниться вже дуже зовнішнім виглядом та архітектонікою її часописів, наближавчись під цим оглядом до світових зразків та перебираючи від них, як позитивні, так і відємні риси. Досить порівняти під цим оглядом напр. львівський " НОВИЙ ЧАС " з " ДІЛОМ ", щоб побачити різницю між цими двома типами сучасної преси. З погляду громадського призначення журналістики є питанням великого значіння, як об'єднати плюси та мінуси технічного поступу, графічного удосконалення, комерціалізації часопису. На практиці це покищо недосяжний ідеал. Здебільшого перемога матерії, техніки, грошей вбиває духа, ідеологічне призначення, культурну функцію часопису, зводячи його до ролі крамарського підприємства.

Бувають, проте, компроміси там, де фінанси не поневоляють часопис в його ідейних завданнях, а служать для їх здійснення. Сюди можна зарахувати ми, які мають на меті поширення певних світоглядів. Правда, тут є інша нежава фінансує часописи, явно або замасковано, оскільки заінтересована у тому, щоб вони були їх напівофіційним органом. Часто такий часопис користується повною свободою вислову своєї опінії. Він відбиває тільки в головних лінійках політичні напрями даної держави. Фінансово забезпечений, не підлягаючи догляду й натиску капіталу, такий часопис не раз буває цікавим виявом сучасної преси. Технічно й графічно він є на висоті сучасної преси.

респондентів. До його диспозиції стоять усі світові пресові агентури. Він має змогу як слід розбудувати головні рубрики, не тільки політичні, але й культурну, господарську, суспільну, спортову тощо.

Для ознайомлення читача з таким типом часопису, що саме з боку архітектури є зразковим, я наведу тут пражський часопис - "Prager Presse", що його видає спеціальна видавнича спілка "OPBIC", а редагує знаменитий чеський журналіст - А р н е Л а в р і н, видатний історик преси та власник одної з найбільших приватних книгозбірень часописознавчої літератури у всіх її ділянках. "Prager Presse" що-понеділка оголошує в бібліографічному звіті також свої новітні літератури з обсягу пресознавства.

Часописна архітектура:
"Prager Presse".

Для ознайомлення візьмімо, напр., число (61) цього часопису з 3-го березня 1938 року. Форматом і розміром "Прагер Прессе" майже однакова з "Ділом". Уклад і розподіл в ній щоденного пресового матеріалу стереотипний та дуже симетричний. На першій сторінці поза назвою часопису та коротеньким переказом змісту кожного числа, що міститься праворуч угорі, ліворуч маємо звичайно в с т у п н у с т а т т в, переважно на політичну тему. Напр. в нашому числі це кореспонденція з Београду про ліквідацію відомого спору влади з православною церквою з приводу конкордату. (Кінець спору про конкордат). Відтак ця сторінка, як і далші чотири присвячені головню політичним звідомленням агентурного походження або від власних кореспондентів про найновіші події з європейської політики. Отже на першій сторінці є звіт про становище Англії до Чехословаччини, на випадок, коли б ця остання напала Німеччина. Це телеграми та коментарі до них. Взагалі Англії, яка тепер після демісії міністра закордонних справ Ідена, приваблює увагу цілої Європи, - уділено в цих повідомленнях максимум місця згідно з вимогами щодо часопису: бути все якнайактуальнішим. На другій сторінці поза двома звітками з обсягу чехословацької політики (про очікувану реконструкцію влади та про актуальні справи чехословацького хліборобства на підставі звіту відповідного міністра), надбуємо відтак кілька менших інформацій про зброєння Англії; терористичні замаху проти англійських урядових чинників у Палестині; проєктовану господарську конференцію Малої Антанти; залагодження урядової кризи у Франції на ґрунті суперечок між правицею й лівицею з приводу нового соціального законодавства. Також третя сторінка цього числа пражського напівофіціозу є сутополітична. Бо на горі її ліворуч маємо фотографії китайських делегатів, яких приймав обідом чехословацький міністр закордонних справ - проф. К. Крофта. Під цим малюнком є спеціальна кореспонденція з Москви про останній монстр-процес проти колишніх лідерів більшовицької партії з Бухариним, Риковим, Раковським на чолі під інтригувчим заголовком: - Чи отруїв Ягода Горького? - Праворуч на цій сторінці вміщено телеграфічний комунікат з Відня про відставку австрійського шефа генерального штабу та про призначення нового. Під ним коротенька також телеграфна звітка про приїзд до столиці Австрії угорського міністра закордонних справ. На долинці цієї сторінки приміщена фотографія з нагоди конференції Балканської Антанти в Анкарі, що охоплює момент приїзду до нової столиці Туреччини угославської делегації на цю конференцію.

Четверта сторінка нашого числа "Прагер Прессе" також політичного змісту. Виповнює її ліворуч зверху кінець згаданої кореспонденції про московський процес; праворуч також на горі є власна телеграфічна інформація (Італія в траурі) про похорони Д'Анунція та про приїзд до домівок померлого італійського поета й патріота Муссоліні з представниками влади. Нижче ліворуч є кілька телеграфічних звідомлень про те, як Париж і Лондон реагували на промову фельдмаршала Герінга, яку він мав 1 березня в Берліні з нагоди т. зв. "дня німецького літунства", й де загрожував Австрії та Чехословаччині в дусі заяви канцлера Гітлера підчас його промови 20. лютого про долю понад 10 мільйонів німців у двох сусідніх державах. Праворуч на цій же сторінці є менші комунікати про засуд відомого німецького пастора

й героя світової війни, що не годиться з пропагандою поганства і поборьвання християнської віри Німеллера, якого випустили на волю й знову заарештували. З Београду є власний комунікат про промову міністра Корощя в "с к у п д и н і" (парляменті) в справі певного замирення - з хорватської організації. Далі йде звіт про святкування 60 роковин відновлення державної самостійності Болгарії. А на долинці цієї сторінки є коротеньке звіттєння агентури Ройтера про те, як китайці захищаються на Жовтій річці.

П'ята сторінка починається ліворуч постійною рубрикою в цьому часопису: - ГОЛОСИ ПРЕСИ -, де звичайно у коротеньких витягах переказується все найцікавіше, що цього дня вийшло у головних часописах пражських у чеській або німецькій мові. Це рубрика, яку б мусів мати кожен часопис, щоб таким чином уможливив своїм читачам почути голос всіх інших чільних органів щоденної преси. Таке цитування з чужих часописів є найкращим ліком проти односторонності преси. Воно сприяє витворенню річової опінії та вповні відповідає завданням демократичної преси у дусі відомої масариківської дефініції, що " демократія - це дискусія ".

Зрештою ця й дальші дві сторінки виповнені головно внутрішньою хронікою, дуже деталізованою та вичерпуючою. Від закордону ми переходимо тут до Чехословаччини. На горі маємо фотографію сходин чехословацького жіноцтва, присвяченого організації традиційного вже в цій молодій республіці великоднього " горожанського миру " під протекторатом Червоного Хреста. Низче посередині є звіт про поширення телефонів у ЧСР, а по звязку з цим і збільшення прибутків. Відтак ідуть два комунікати про проєктовані свята Масарика з нагоди 88 роковин його народження, що припадають на 7. березня й цього року вперше будуть святкуватися " без нього ". Шоста сторінка є продовженням хроніки, яка виповнює майже усі чотири її шпальти, на горі має менший комунікат про нові будівлі у Празі, що є на черзі до переведення, на долинці ж - черговий ф е й л е т о н а який не бракує в жадному числі "Прагер Прессе". Цим разом він є присвячений цікавій студії Фабера про своєрідності чеської мови у порівнянні з німецькою. На семій сторінці кінчається хроніка поточного життя. Під нею є обовязковий щоденний м е т е о р о л о г і ч н и й з в і т, відтак також неминучі два-три а н е к д о т и й весела к а р і к а т у р а, що також належить до звичайного інвентарю цього часопису. Праворуч дві шпальти щільно заповнені спортовим звітом, який у цьому часопису звичайно обіймає всі ділянки спорту. На вступі цієї рубрики маємо інформації про лещетові змагання в Енгельберзі на титул світового чемпіонату. Відтак ідуть різні комунікати про спорт на кризі (совгі, хоккей), земний мяч, лоун-теніс, бокс, легку атлетику, плавання. Остання шпальта цього числа праворуч приносить п р о г р а м и: радіо, театрів, концертів, викладів, різних товариських сходин. Зазначені тут також програми важніших таких імпрез на найближчі дні.

Восьма сторінка - це К у л ь т у р н а х р о н і к а, знову таки одна з тих рубрик у - " П р а г е р П р е с е ", що у цьому часопису зразково поставлена й знаменито є ведена. Звичайно вона буває доцільно деталізована за рубриками - н а у к а, л і т е р а т у р а, с ц е н а та м и с т р и к о в та інформаціями про все найважливіше у широкій ділянці національної й світової культури. У нашому числі ця рубрика починає звільний коротенький нарис про московського вченого Е. А. Ляцького, що на еміграції став професором російської мови й літератури на пражському чеському університеті. До цієї замітки долучена фотографія звільянта. Симетрично до неї праворуч вміщена фотографія відомого німецького актора Г. Георга з нагоди його виступу у пражському німецькому театрі, де цими днями буде гостем берлін-театру ім. Шиллера. Між цими двома фотографіями знаходимо коротеньку " к у р с і в і т н ь о г о видання її зразків. Наукова хроніка представлена двома замітками: одна - про подорож двох угорсьованських вчених

у спеціальну підрубрику наука. Відтак іде постійний підвідділ цієї культурної рубрики: С ц е н а й м у з и к а. В ній у нашому числі є ввілейна згадка з нагоди 50 роковин уродин відомого чеського драматичного письменника Ф. Лангера. Потім рецензія на премієру пристосованого до театру роману Флоберта - "Мадам Бовари" і кілька хронікальних заміток про оперу, концерти, мистецькі імпрези. Ця рубрику закінчує огляд журналів науково-літературно-мистецького характеру.

Останні чотири сторінки "Прагер Пресе", яку ми тут розглядаємо з погляду її розбудови та укладу, цілковито присвячені справам н а р о д о - г о с п о д а р с ь к о г о характеру. Господарська рубрика у цьому часопису належить до найкращих. Вона докладно вичерпує всі головні ділянки та прояви сучасного економічного життя. В ній ми зустрічаємо часто спеціальні статті з приводу різних актуальних питань економічної політики, промислового розвитку, фінансів, але також суспільної проблематики; відтак на її шпальтах ретельно реєструється й коментується всі важніші події з цієї обширної ділянки державного й національного життя.

Так, напр., у числі, яке лежить перед нами, ми маємо довшу інформаційну статтю про тимчасове урегулювання касово-комунальних виплат, що тепер стоїть на черзі фінансової політики Чехословаччини. Друга стаття в цій рубриці трактує таксамо актуальну справу для ЧСР про "номерус кляузус" у мливарській промисловості. Відтак на 9. сторінці надбуємо цілу низку менших повідомлень про - міжнародній девізовий рух; мандрування капіталу із Американських Злучених Держав; скасування корин імпорту для деяких промислових виробів у Франції; звіт про моравський гіпотечарний та меліораційний банк; про зниження оподаткування на промислові доходи в американських Злучених Державах. На сторінці 10. є докладно деталізована хроніка промислового життя за кордоном й у Чехословаччині; звіт чехословацького державного банку; відтак ідуть звідомлення світових бірж: лондонської, нью-йоркської і т. д., що переходять на дальшу (11) сторінку та які обіймають всі вирази біржевого руху: гроші, девізи, товари, вироби і т. д. Розуміється, що тут належна увага присвячена Празі та Чехословаччині, хоч таксамо уважно зареєстровано все, що торкається бірж у всіх столицях Європи та цілого світу. Біржеві ці повідомлення переходять ще й на останню (12) сторінку, де поза цим маємо кабельові курси.

Оповісток у "Прагер Пресе" - обмаль. Вони теж інформаційного характеру: про готелі, туристику тощо. Цей празький часопис не є к о м е р - ц і й н и м підприємством й тому менше заінтересований в оповістках. Його завдання інформаційне: у першу чергу це газета с у т о п о л і т и ч н а, а відтак - вона систематично плекає і н ф о р м а ц і ї про культуру, економіку, спорт, туристику. Щонеділя вона має гарну і л в с т р о в а н у п р и л о г у, яка таксамо виразно відбиває попереду зазначені типові її ознаки.-

Цей додаток називається: "Світ у неділю" (Die Welt am Sonntag.-). Для прикладу беру останній такий додаток з минулої неділі (27.II.38) ч. 9. до 61 числа - "Прагер Пресе". На титуловій його сторінці вміщена голова, що мило посміхається, селянки. Цей малюнок, чудовий зразок модерної друкарської графіки, має влучну назву: - Усміх країни -.

Журналіст ніколи не сміє забувати, що влучна н а з в а статті, або замітки, як також і ілюстрації - це дуже важна справа з погляду пресової техніки. Іноді невідповідна назва може вбити добру статтю й особливо репортаж. Навпаки, влучна назва та підзаголовки у середині тексту часом можуть урятувати навіть слабшу журналістичну працю. Закордоном і зокрема в Америці при вишколі журналістів, - особливо практичному, - звертається велика увага на вміння вишукувати добрі назви для статей, хронікальних заміток, репортажів, але також і для фотомонтажів, тобто, - комбінованих малюнків у часописах. Ми до цього ще вернемо, коли будемо говорити про г р а ф і к у часописів. На другій цього додатку сторінці вміщено кілька чеських поезій в німецькому перекладі. Це інформація та національна пропаганда водночас.

Преса є з цього боку відповідним знаряддям для всіх народів, а особливо тих, мови яких не є світовими й в наслідок цього мало приступні для безпосередньої інформації серед закордонного загалу.

Праворуч у малюнках представлено мистецтво: отже питома малярство та різьбярство. Це знову культурна пропаганда, без якої сьогодні не можуть обійтися навіть великодержавні народи та якої тим більше потребують народи менші, недавно визволені й особливо поневолені, про які широкий світ знає дуже мало, або й зовсім нічого. Третя сторінка нашого додатку це друк: культурна інформація з цілого світу. Тут переважають замітки про нові публікації у світових мовах на культурні теми, що можуть усіх цікавити. В нашому числі це коротенький реферат про книгу Ліпмана, що є обороною лібералізму критиком - комунізму. Називається вона "Добре Суспільство". Трактують справу англійським критичним методом. Відтак іде замітка про німецького маляра - Степана Ляхнера; повідомлення про нову книгу Е. Ерріо про Ліон підчас Великої Революції, про англійську публікацію про Фуке, а також англійську монографію, присвячену французькому композиторові + Я. Офенбахові та його добі. Внизу курсивом маємо фейлетон про зоологічні парки колись і тепер. Все це написано живо й цікаво. Для кожного читача знайдеться в цих матеріялах щось, чим він інтересується.

На дальшій сторінці знову переважають ілюстрації над текстом. Розуміється, всі ці малюнки актуальні. Вачимо тут, наприклад, кілька знімків славетного італійського диригента - Ар. Тосканіні.

Відтак є тут фотографія нової церкви у ЧСР у модерному архітектурному стилі; цікава знімка одного альпініста у кавказьких горах. Правий кут цієї сторінки вповнений оповіданням з малюнками. Він переходить також на дальшу сторінку, де є кінець знімок Тосканіні; фотографія чеського хокеїста Малечка, переможця в останніх світових змаганнях у Празі серед європейських національних команд. Дальші малюнки на цих двох сторінках поділені між політикою, природою та мистецтвом. З технічного боку це шедеври друкарського репродукційного мистецтва. Слідуючі дві сторінки цього додатку присвячені моді. Вони також ілюстровані. Зайво казати, що це найприємніша лектура для дам великого світу, які чекають на накази нової моди з Парижу, Лондону та Нью-Йорку. Тут у листах спеціальних кореспонденток вони знайдуть все найважливіше, що принесуть найближчі місяці у царині моди. Але серед цього закутку моди притулився також празький барок, звичайно з ілюстраціями.

Нарешті остання сторінка - це техніка: опис наймодернішого - залізничного вагону-міксту-2-3 класи, що є верхком комфорту, вигідності та архітектонічної доцільності, як це видно не тільки з тексту, що говорить про це, але і з кількох ілюстрацій, що безпосередніше й плястичніше промовляють до ока читача.

Вже з цього додатку можна бачити, як малюнок дедалі більше стає невідлучним складником модерного часопису, доповнюючи та конкретизуючи його текст.

3. Порівняння архітектоніки "Діла" та "Prager Presse"

Як читач бачить, архітектоніка "Діла" та "Прагер Прессе" де в чім різниться. Остання, при майже однаковому форматі та розмірі з першим, дає більше змісту, користується інформаційним матеріялом з численніших пресових агентур; має більше своїх власних кореспондентів закордоном. Особливо на увагу заслуговує дуже добре поставлення в празькому часописі не тільки політичного, але також і культурного, спортивного та зокрема економічної кризи господарського й суспільного устрою, завданням щоденної преси мусить бути широке та й докладне ознайомлення читача, як з новими надбаннями теоретичної економіки й соціології, так і з практичними заходами урядів та капіталу в цій царині. Ось чому тяжко уявити собі модерний часопис без постійної, фахово редагованої народогосподарської рубрики,

де мусять бути належно узглядені, як справи соціальної, так і фінансової політики, що тепер надзвичайно цікавлять широкий загал. Але ані "Прагер Прессе", ані "Діло" не вичерпують ще всього матеріялу, що входить в обсяг щоденнику. Правда, це залежить до певної міри від того, що оба ці часописи представляють тип т. зв. опініотворчої преси й через це можуть полишити осторонь деякі матеріяли переважно репортажного характеру. Напр., не маємо в них постійної судової рубрики, яку зустрічаємо звичайно в інших щоденниках. Ці часописи реферують іноді про цікавіші політичні процеси. Натомість, судова рубрика стежить систематично за звичайними процесами, крім іншальними або цивільними. Завдання цієї рубрики неоднаково трактується в різних часописах, залежно від їх типу. Для бульварної та комерційної преси, судова розправа це знамените джерело для сенсаційного репортажу, спекулятивного на гирші інстинкти людини. Для часопису культурного та опініотворчого, кожен процес це досвідний матеріял для кримінологічних, соціологічних й етичних студій над долею людей, що опинилися в конфлікті не тільки з правом і законом, але й з нормами суспільного життя. В руках доброго журналіста судова рубрика може стати найцікавішим відділом часопису, - трибуною морального оздоровлення загалу, школою громадського виховання.

Коли б читач мав перед собою ті два часописи, з архітектонікою яких ми ознайомилися на попередніх сторінках, він міг би побачити, що вони різняться також з боку графічно-технічного їх вигляду, якості паперу і т. д. Різного формату в них шпальти, шрифти, уклад тексту, тощо. Коли ми познайомимся відтак з деякими відмінами під цим оглядом у часописах інших типів, то побачимо, що у цьому відношенні існує чимала різноманітність у сучасній пресі.

ЗАПИТИ ДО ПЕРШОЇ ЛЕКЦІЇ!

1. Від чого залежить будова часопису ?
2. Як виглядає структура "Діла" ?
3. Які рубрики творять уклад цього часопису ?
4. Назвіть і охарактеризуйте головні з них ?
(Напр. що таке вступна стаття, фейлетон, спортовий, культурний, народогосподарський відділ?).
5. Як виглядає архітектоніка "Прагер Прессе" ?
6. Чи вона така сама як в "Ділі", чи ні ?
7. Яке призначення може й мусить мати судова рубрика у щоденнику ?
8. Чи архітектоніка часопису вичерпується наведеними двома прикладами ?

Лекція друга.

4. Архітекtonіка
"Нового Часу".

Зупинимось тепер на іншому українському щоденнику - "НОВИЙ ЧАС", що також виходить у Львові, але належить до іншого типу преси, ніж - "ДІЛО", з часописною структурою якого ми ознайомилися у першій лекції цього курсу.

"НОВИЙ ЧАС" представляє в українському газетярстві тип СКОМЕРЦІЯЛІЗОВАНОЇ преси. Правда, не у чистому його вигляді, що пояснюється тим, що українське громадянство й особливо господарське життя не має ще відповідних передумов для повного розцвіту цього роду преси, яка немислима без всебічного капіталістичного розвитку. Проте, "НОВИЙ ЧАС" належить до відомого українського пресового концерну Ів. Тиктора. Це часопис скорше інформаційного, як опініотворчого характеру. Звичайно, помилкою було б припускати, що він не має своєї ідеологічної фізіономії. Навпаки. Як вся комерціалізована преса, так і цей львівський щоденник, ідеологічно йде за тими, хто є популярний у даний мент. Він більше прислуховується до політичних настроїв широкого загалу, ніж їх творить та веде. Комерційний часопис ніколи не хоче й власне не сміє бути непопулярним, бо це шкідливо може відбитися на його накладі, що для преси цього типу є рішальною справою. Відповідно до цього "НОВИЙ ЧАС" має відмінну свою структуру та внутрішню архітекtonіку. Його формат подекуди менший від "ДІЛА". Цим "НОВИЙ ЧАС" відрізняється від європейської чи американської комерціалізованої преси, що має звичайно великий формат. Число сторінок у нормальному виданні його 10-12 - у недільному - 16. Він є ілюстрований, що слід уважати нормальною ознакою преси цього типу. Правда, з технічного та графічного боку, а також щодо якості паперу "НОВИЙ ЧАС" не дорівнює звичайно, французьким, англійським і тим ще менше американським своїм колегам, що знову таки пояснюється примітивнішими умовами нашого громадського та господарського життя. З цим зв'язаний також той факт, що "НОВИЙ ЧАС" має відносно менше оповісток ніж чужі часописи цього роду, які виходять у країнах високого промислового та торговельного рівня.

Для ознайомлення з архітекtonікою цього часопису візьмемо, напр., його число 128(4328) з 15 червня 1938 року. Воно має 10 сторінок. Перша його сторінка заповнена комунікатами з Праги, Берліна, Єрусалиму, Вашингтону, Лондону, Валенсії, Токіо, Сарагози, Шанхаю, Таліна та Мехіка. Це здебільшого телеграфічні повідомлення про останні актуальні політичні події. У них не завжди зазначено чи це комунікати власних кореспондентів, чи закордонних пресових агентур та яких саме. Лише при повідомленні із Шанхаю є сказано, що це переказ комунікату англійського пресового бюро Ройтера. Натомість другий комунікат з Праги, що виповнює половину двох середніх шпальт й торкається - Вислідів виборів у Чехословаччині (Велика перемога Генляйна), є від власного кореспондента, якого "НОВИЙ ЧАС" має у столиці ЧСР. Над цим комунікатом бачимо малюнок еспанського національного генерала Франка підчас перегляду фльоти.

Друга сторінка починається репортажем: - ТРИ ДНІ З НИМИ (На життєзаймих могилах), цебто на могилах борців за волю, які відвідуються звичайно на Зелені Свята. Зрештою, ця сторінка також заповнена комунікатами та звідомленнями, як напр.: - Вибух на могилі в Білвісї - або - Що діється в Україні (Українські націоналісти в боротьбі з Москвою. Україна вже має досить " совітських собак "; 46 атентатів упродовж 3 тижнів). Це звідомлення-репортаж складене на підставі...

із польської та радянської преси та польського пресового комунікату. Також дальша третя сторінка здебільшого присвячена Совітам, як це видно з наголовків поодиноких звідомлень, з яких одна низка об'єднана спільною головною назвою: - ЗА ЧЕРВОНИМИ ДРОТАМИ (Змова проти Бжова. Діах перед традиційним отроєнням. ГПУ з'їдає само себе). Це кілька комунікатів АТЕ на підставі матеріялів лондонської преси, властиво звітів московських її кореспондентів про те, що діється на Радянщині. Маємо на цій сторінці відтак два комунікати лондонського УКРВБРО про "Літачу Бригаду ГПУ, яка виконує присуди смерті за кордоном, та про бувшого совітського військового аташе в Англії, проти якого Москва виступає із судовим процесом за зрадництво. Обидва ці звідомлення були послані летунською поштою й можна їх уважати спеціальними кореспонденціями - "НОВОГО ЧАСУ". Половина четвертої шпальти цієї сторінки на долині заповнена трьома меншими звідомленнями з Відня й Берліна про арешт редактора "Бінер Цайтунг", про переговори між Німеччиною й Ватиканом та про намір Німеччини догнати Англію в озброєнні. Зрештою знаходимо на цій сторінці також більшу оповістку у Мясової Лотереї. В "НОВОМУ ЧАСІ" оповістки здебільшого зосереджені на останній сторінці, проте, надбуємо їх також досить ясно на всіх інших, посередині тексту, як це є звичаєм у комерційній пресі.

Четверта сторінка присвячена судовій, мовляв, рубриці, але політичного характеру, бо майже вся вивовнена вона докладним звітом про сенсаційний процес 22-х членів і організаторів "ВІДРОДЖЕННЯ" в Станіславові. Це власна кореспонденція "НОВОГО ЧАСУ". Крім цього маємо тут комунікат УКРВБРО: - АНГЛІЙСЬКА ПРЕСА ПРО ВВИВСТВО ПОЛК. СВГЕНА КОНОВАЛЬЦЯ -. На дальшій пятій сторінці знаходимо знову цілу низку комунікатів політичного змісту з цілого світу (Токіо, Буено-Айрес, Лондон, Париж, Кантон, Мехика, Талін, Чернівці). З них дві групи звідомлень, що забирають горішню частину двох середніх шпальт, присвячені війнам в Іспанії та в Китаї (Барселонський уряд мобілізує рештки своїх сил; Перед боєм за Ганков-такі їх наголовки). "Сутерен" цієї сторінки має 22-е продовження розвідки В. Целевича: - АСИМІЛЯЦІЯ І ДЕНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ -. Це є заміна за Фейлетон. Перегортаємо сторінку й на постій маємо обширний спортівний відділ. З одного боку це коротенькі кількарядкові звіти про події світового спорту, з другого - докладне звідомлення про українські красні сомільські змагання та спортова краса хроніка. Ця сторінка має спільну назву: РУХАНКА-СПОРТ -.

Сьома сторінка присвячена хроніці, переважно красній. Звідци її назва: - З ЖИТТЯ КРАЇ. Вона обслуговується ВЛАСНИМИ кореспондентами. Тут маємо знову малюнок української гімназії "Рідної Школи" в Яворові з нагоди її тридцятиліття. Поза тим теми цієї хроніки творять саме життя, як це показує назви поодиноких звідомлень у цій рубриці: Матура в гімназії Рідної Школи (Золочів); безалькогольне весілля свідомих селян; нещасне кохання; все це золочівська хроніка. Стрийська, натомість, інформує про збори філії "Сільського Господаря" у Стриві й про катастрофальну весну в цій окрузі. Хроніка переходить і на слідувчу восьму сторінку, але тут вона має на увазі головно Львів, хоч знаходимо тут також звіт про криваві події в Перемишлі підчас з'їзду "Стшельців", а відтак закордонну хроніку про землетрус у західній Європі та в Туреччині. Головний відділ хроніки на цій сторінці має назву - НОВИНИ -. Він поза львівськими подіями узглядне відтак події хронікального характеру у Польщі та за кордоном. Є тут далі два оповіщення про спортові змагання, як й про купони "НОВОГО ЧАСУ" на Рідну Школу. Такі купони культурного або іншого призначення є дуже характерними для комерційної преси. Бо цим шляхом приєднується більше число передплатників, а водночас робиться та чи інша кори-

сна праця для нації та загалу.

Дев'ята сторінка має переважно інформаційний характер. Отже знаходимо тут насамперед оповістки театрів та кіно; відтак радіо-розголосу та біржовий комунікат. Є тут поза тим заява адміністрації цього часопису в справі пошти. Щойно на долинці цієї сторінки на двох шпальтах маємо маленький фейлетон: По сонце. Але й він це тільки фейлетонна рекляма клясової лютерії, що під претекстом пропаганди літньої туристики та спочинку закликає до купування лютерійних білетів, як єдиного засобу придбання грошей на цю мету. Нарешті остання сторінка поза одним шпальтом, присвяченою спортіві, зрештов, вся вона заповнена оповістками (оголошеннями). Недільне або святочне число "НОВОГО ЧАСУ" є більше розміром й має деякі інші відділи та рубрики, присвячені літературі, мистецтву та науці. Візьмемо для зразку число з 5. вересня 1938 року. Воно має 16 сторінок. Не будемо переказувати цілої його архітекtonіки, бо вона істотно не різниться від тої, про яку тут була оце саме мова. Звернемо увагу на спеціальну прилогу у цьому числі: ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ додаток - "НОВОГО ЧАСУ", зміст якого такий: критична студія про радянського письменника - В. Антоненка-Давидовича; інформаційна замітка про нову працю проф. П. Рорбаха (політичне світознавство), де чимало місця присвячено також Україні. На другій сторінці цього додатку знаходимо статтю про Ст. Смаль-Стоцького й Франка та початок передруку відомої розвідки цього великого вченого про Шевченкову етику. Крім цього, на цій сторінці бачимо малюнок новонайденого портрету А. Лінкольна. На дальшій сторінці вміщена студія про українську подорожничу літературу та реферат про новинки сенсаційної англійської повісти. На четвертій сторінці маємо передовсім світлинку, що представляє одну салю ново-відчиненої вистави німецького мистецтва в Мінхені; відтак відділ БІБЛІОГРАФІЇ з рецензіями на нові твори з українського письменства; далі пару дрібних заміток з культурного життя й передрук Пісні до Матері Божої Страдецької.

Зрештов, це число щодо змісту й структури не різниться від попереднього, що ми його тут розглянули. Воно має лишень дві з половинок сторінки оголошень та остання його сторінка заповнена малюнками на актуальні політичні теми. Цей відділ називається: - НАША ІЛЮСТРАЦІЯ -; він є типовим для цього роду світової преси, яка має такий ілюстрований додаток щодня. Вагалі "НОВИЙ ЧАС" з цього боку наближається до європейських зразків комерційно-інформаційної преси. Правда, технічно й графічно він їм не дорівнює з причин, про які була згадка попереду. Українська преса ще замало поширена; вона не диспонує масовим читачем так, як французька, англійська або американська; її кошти обмежені: вона не може розраховувати на масову інсерцію; вона не має до своїх послуг великого капіталу, що за кордоном радо фінансує комерційну пресу, оскільки потребує її послуг не тільки для реклями, але й для свого впливу на державну господарську політику. А головна річ, що українська преса на всіх землях є НЕДЕРЖАВНА, цебто дуже обмежена у своєму вільному та нормальному розвитку. Звідци її мінуси й прогалини, неминучі та здебільшого виправдані, хоч і небажані. Зупинимось тепер, заки перейдемо до змалювання типів світової преси, на головних зразках розбудови українських часописів, щоб побачити, в яких несприятливих умовах та серед яких тяжких обставин мусить існувати українська журналістика.

5. Приклади архітекtonіки інших українських часописів.

Ми лишаємо покищо українські РАДЯНСЬКІ часописи, бо про це мова далі по зв'язку з так званою НОРМАЛІЗОВАНОЮ пресою у країнах ДИКТАТУР. Також про нашу ЗАОКЕАНСЬКУ пресу писатиму у кінці цього розділу. Тут звернемо нашу увагу на ЩОДЕННУ нашу пресу на займанщині. Як відомо,

числово вона дуже слабо представлена в порівнянні з іншими недержавними народами, навіть зовсім малими, як напр. Ф л а м а н д ц і, що мають чимало щоденників з тисячними накладами.

а) БУКОВИНСЬКИЙ " ЧАС ".

Відомо, що під Румунією наші земляки не користуються майже жадними національними правами, хоч ця держава обов'язує пакт про охорону національних меншостей й вона його не відкинула досі, як це зробила Польща. Тому українська преса під Румунією є на ласці того чи іншого режиму, або забороняє її взагалі, або дозволяє її животіння. У Чернівцях вже більше десяти років виходить український щоденник - " ЧАС " - , як орган незалежної думки та інформаційного характеру. Розмір його середній. Він має усього чотири сторінки. Його часописна структура компромісова: переважає у ньому і н ф о р м а ц і я, але водночас це, без сумніву, орган о п і н і о т в о р ч о г о характеру. Візьмемо для прикладу його число 277 з 2-го липня 1938 року.

Його перша сторінка майже ціла виповнена всілякими к о м у н і к а т а м и політичного змісту на підставі звідомлень пресових б'єр або виїмків з світової преси. Ось наголовки цих комунікатів: - ВИРІШНІ БОЇ В ЕСПАНІЇ; СОВІТСЬКА РОСІЯ ВИСТУПИТЬ З СОЮЗУ НАРОДІВ; ЯПОНЦІ НАМАГАЮТЬСЯ ВІДТЯТИ КИТАЙ ВІД ССОР; ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС У КИЄВІ; " СОВЕТСЬКА УКРАЇНА НЕ ДОПИСАЛА. Поза тим замість вступної статті знаходимо у цім числі - " ЧАСУ " замітку: - ЗА КУЛЬТУРУ Й ЗДОРОВ'ЛЯ ПО СЕЛАХ -.

Також друга його сторінка здебільшого виповнена комунікатами, хоч маємо тут спеціальну статтю про долю наших земляків на Зеленому Кліні: З ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ НА ДАЛЕКОМУ СХОДІ - . за українським журналом - " ДАЛЕКИЙ СХІД " , що є органом української національної колонії у Манджурії. Треба сказати, що буковинський " ЧАС " уважно стежить за національним життям на всіх українських землях. Так у числі, яке ми маємо перед собою, знаходимо далі два звідомлення з П і д к а р п а т т я, які присвячені діяльності учительського українського союзу в цій країні та її першому щоденнику - " НОВА СВОБОДА " , що почав виходити цього року в Ужгороді. Решта цієї сторінки присвячена комунікату: - ПРОТИВОЛЬШЕВИЦЬКІ ДЕМОНСТРАЦІЇ В МОСКВІ, В РОКОВИНІ РОЗСТРІЛУ МАРШАЛА ТУХАЧЕВСЬКОГО - й кільком звідомленням про події у ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ.

Третя сторінка має економічну рубрику: - ГОСПОДАРСЬКІ РАДИ - , далі - ВСЯЧИНУ (цікаві винаходи; Помер і Воскрес, опис сенсаційного випадку про одного земляка з Америки, що помилково був проголошений мертвим, а потім знова визнаний живим). Зрештов, знаходимо тут також кореспонденції про ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ У НІМЕЧЧИНІ. Остання четверта сторінка має щоденну хроніку (НОВИНИ), оповістки хоч поза тим вони вміщені також і на попередніх всіх сторінках, відтак дрібні звідомлення з цілого світу: - В КІЛЬКОХ СТРИЧКАХ -.

Треба констатувати, що цей невеличкий наш щоденник на Буковині з журналістичного погляду редагується дуже вміло. Мавчи до диспозиції обмежений розмір - усього чотири сторінки - " ЧАС " , проте, зумів заховати всі головні рубрики та відділи типові для щоденної газети; він старається дати своїм читачам все головне з поточного актуального політичного життя; його спеціальним плісом є те, що він здійснює на своїх сторінках засаду н а ц і о н а л ь н о ї с о б о р н о с т и, оскільки систематично присвячує свою увагу проявам українського національного життя на всій українській території. Звичайно, коли б цей часопис мав до свого розпорядження ще одну або дві сторінки, він зміг би виконати свою пресову функцію значно краще.

б) ПІДКАРПАТСЬКА - " НОВА СВОБОДА ".

Щойно цього року многострадалне Підкарпаття дочекалося нарешті свого першого щ о д е н н и к а українськом мовов. Різні обставини зумовили факт,

що довго тривало, поки це сталося. Не будемо на них тут зупинятися, бо вони з'ясовані вже були в курсі, спеціально присвяченому українській пресі.

"НОВА СВОБОДА", що виходить в Ужгороді, це наймолодший український щоденник. Повстав він на гроші Нації. На Підкарпатті майже вся преса субвенціонована з різних джерел, що підтримувть той або інший політичний напрям, згідно національну орієнтацію, здебільшого протиукраїнського настання. Тим більше слід вітати факт, що перший український щоденник у цій країні є виявом не тільки національної свідомості свого питомого населення, але існує на власні кошти, головно жертвенністю широких його мас, здебільшого дуже незаможних.

Політично він є органом незалежної та всенациональної думки всього українського загалу цієї країни, що слушно зазначено в його підзаголовку: - УКРАЇНСЬКИЙ НЕЗАЛЕЖНИЙ ЩОДЕННИК. Знову цей факт заслуговує на увагу. Бо не слід забувати, що саме на Підкарпатті політичне партійництво зайво й дуже зашкодило консолідації українського елементу. Однов з причин, чому територіальна автономія, признана цій країні мировими трактатами, не була досі фактично заведена, але тільки обіцяна, полягає саме у цьому жакливому політичному розбитті українського населення, яке свідомо та програмово підтримували всі ворожі чинники, яким небажане було національне самоозначення Підкарпаття по єдино природній напрямній - цебто, національно-українській та які тому фаворизували мертве москвофільство, за яким приховалося небезпечне мадяронство.

Звичайно, це мало свій відемний вплив на пресу Підкарпаття. Це гальмувало її розвиток у цій країні, яка щойно після останній бурхливих подій цього літа, вступає на шлях свого красивого й національного самоозначення по лінії активного й творчого українства. Виявом цих національних змагань Підкарпаття є саме щоденник - "НОВА СВОБОДА", з архітектонікою якого маємо тепер ознайомитися.

Беремо для зразку чис. 6 цього часопису з 21. червня 1938 року. Формат "НОВОЇ СВОБОДИ" такий самий, як львівського "НОВОГО ЧАСУ", цебто - середній. Число сторінок тільки чотири. Це часопис у першу чергу - ІНФОРМАЦІЙНИЙ, але окраво УКРАЇНСЬКОЇ орієнтації, в чому виявляється саме його оцінювальні сторони: він має служити перемозі українського національного напрямку в цій країні. Цим справам тому здебільшого присвячені його вступні статті, де йде рішуча боротьба проти ворожого москвофільства. Так напр. у числі, яке маємо перед собою, вступна стаття трактує це все ще актуальну для Підкарпаття справу: МОСКАЛІ ЧИ УКРАЇНЦІ. (Хто прилучився до республіки?). Також огляд преси на першій сторінці реагує на цей хоробливий "карпаторусизм" у статті: "РОСІЙСЬКІ ЕМІГРАНТИ В РУСОФІЛЬСЬКИХ ГАЗЕТАХ".

Зрештов, ця перша сторінка "НОВОЇ СВОБОДИ" присвячена телеграфним комунікатам з цілого світу (Віденський кат в концтраційному таборі; Масові арешти в Берліні; 13 іспанських фронтів). Ці звідомлення переходять також на другу сторінку. Але поза тим знаходимо тут ще льокальні кореспонденції від своїх дописувачів з Підкарпаття. Третя сторінка має досить різноманітний зміст, бо попри невеличкого економічного відділу (НАРОДНЕ ГОСПОДАРСТВО), бачимо тут далі рінці. Вона цікавиться виключно місцевими справами. Зрештов на третій сторінці у відділі: МАЛИЙ ФЕБЛЕТОН - маємо критику карпаторуського театру. Є ще іронічне та дотепне висмівання цієї москвофільської установи, яка марно намагається конкурувати з українськими театральними виставами. Остання сторінка - "НОВОГО ЧАСУ" присвячена - СПОРТУ та звідомленням про радіо-розголос, кіно-вистави; має отже технічно-інформаційний характер. Що вражає у "НОВІЙ СВОБОДІ", це майже повна відсутність оголо-

ш е н ь (інсератів). Видко, що українське господарське життя з одного боку є ще слабо розвинене в цій країні, а з другого, що наші підприємства не вміють використовувати послуг пресової реклами для переведення так важного гасла - " С В І Й Д О С В О Г О ", без якого тяжко увітати собі економічне самовизначення автохтонного населення цієї країни. Звичайно, тепер, коли Підкарпаття починає своє власне державне життя, зміняться також й ці відносини. Поширяться своя преса; зросте її наклад; розцвіте господарське життя нашого населення; повстануть нові українські господарські підприємства; почне визволюватися торгівля зпід чужої курателі. А це все природно відібється також на збільшенню торговельних оповісток у щоденній пресі.

Назагал доводиться констатувати, що " НОВА СВОБОДА ", як український дебютант у цьому напрямі презентується дуже незле. Дешева ціна цього щоденника - 30 сотиків, дає йому змогу поширення серед усього населення. " НОВА СВОБОДА " може конкурувати з чужими часописами масового накладу, як напр. з - " А - ЗЕТ ", спеціальне видання якого для Підкарпаття було протиукраїнськи орієнтоване, поширвало москвофільське баламуцтво й під цим оглядом, без сумніву, було виявом шкідливої преси, що служила чужій, а не нашій справі. Конкуренція з цим часописом була тяжка тому, що за ним стояв великий друкарський й пресовий концерн - " МЕЛАНТРИХ " та що його покривала чеська урядова політика, симпатизуюча з москвофілами.-

6. Структура заокеанської української преси.

Варто тепер ознайомитися з розбудовою нашої преси за океаном, тобто, в АМЕРИЦІ. Ми лишаємо осторонь тут українську пресу на Далекому Сході, бо вона менше розвинена й не виявляє особливо типових ознак з журналологічного погляду. Зрештов, про неї мова у нашому іншому курсі, спеціально присвяченому українській пресі в її історичному розвитку. Знову таки не має змоги й потреби змальовувати тут ВСЮ нашу пресу в Америці, бо структурно вона мало різниться. Її різниці більш світоглядного та орієнтаційного характеру. Поза тим це головню не щоденна преса, яка нас тут передовсім цікавить. Проте, хоч наші американські часописи - ТИЖНЕВИКИ, або в ліпшому разі виходять двічі чи тричі на тиждень, вони виконують там для земляків завдання ЩОДЕННОЇ преси й тому не можна оминати їх у цьому вигляді. Ця українська преса за океаном не має виразно типових ознак того чи іншого роду європейської або американської преси. Навпаки, вона представляє яскраво МІШАНИЙ тип часописної архітекτονіки. І це зовсім зрозуміла річ, бо це преса - ЕМІГРАЦІЇ, що довгий час існує, так би мовити, подвійним життям: з одного боку - НАЦІОНАЛЬНО-КРАСВИМ, а з другого н о в и м - а м е р и к а н с ь к и м, старавчись, природно, пристосуватися до нового суспільного оточення. Тому напр. в деяких наших часописах за океаном ми бачимо попри української мови, також - АМЕРИКАНСЬКУ (англійську). І це не тільки для інформації американського світу про українські справи, отже, мовляв, з метою пропаганди, але й для внуків нашої еміграції, що часто, особливо в міському оточенні та в розпорошенні, вже забули або просто не знають рідної мови своїх дідів, хоч у них жевріє ще підсвідомо почуття національного звязку з українським народом, зокрема тепер, коли справа українська активізується в Європі та викликає інтерес до себе по цілому світі. Зрештов, специфічні умовини американського життя, що наклали яскраве тавро на всю заокеанську пресу, річ ясна, не могли лишитися без впливу також на українські часописи в Америці.

Для нашої потреби вистане зупинитися тут на єдиному українському ЩОДЕННИКОВІ - " СВОБОДА ", що виходить у Нью-Йорку, та познайомитися з архітектонікою іншого впливового нашого часопису в Америці: " НАРОДНЯ ВОЛЯ ", який виходить у Скрантоні. Вони різняться виразно щодо своєї ідеології, але й структура їх подекуди відмінна. З КАНАДИ, де українська преса досить поширена та розгалужена, зупинимось на - " УКРАЇНСЬКОМУ ГОЛОСІ ", що виходить

у Вінніпегу та існує вже 28 років. На національне самоозначення наших земляків у цій державі - " УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС " мав безперечно найбільший та рішальний вплив.

Не будемо тут торкатися зразків української преси в Південній Америці. Вона квола й мало типова. Про неї також загальні відомості наші слухачі знайдуть у згаданому вже тут курсі історії українського газетярства.

а) - " СВОБОДА " (Український Щоденник).

Це властиво найстарший український часопис в Америці, бо нараховує вже 46 років свого існування. Коли я зазначив, що він виходить у Нью-Йорці, то це вимагає певного пояснення, бо фактично він друкується у сусідній державі - Джерсі-Ситі, що є, немов, передмістя Нью-Йорку, відділене від нього тільки водов. Не має потреби зупинятися тут на історії цього часопису. Слухач її знайде в іншому курсі. Нас цікавить тут цей часопис в його сучасному вигляді, що, річ ясна, дуже різниться від його початкового стану. Маємо перед собою для структурної аналізи чис. 210 цього щоденнику з 10 вересня 1938 р.

Вже форматом він інший від тих часописів, що ми досі тут розглядали, бо майже наближається до великого розміру американських часописів. Правда, числом сторінок далеко не дорівнюється їм, бо має всього три з англійським додатком включно, тоді, коли пересічний великий американський часопис нараховує їх десяток та й більше, а недільне його видання це майже ціла книга в сто й до двохсот іноді сторінок. Також з графічного боку " СВОБОДА " має компромісовий характер: вона послуговується напр. спеціальними наголовками, друківними більшим або товщим шрифтом, щоб відразу ж звернути увагу читача на зміст головних комунікатів; проте, у саєдині дотримується в ній уклад матеріалів за європейськими, зглядно, старокрасивими часописами. Це зрозуміло, бо читачі її, зокрема старші, при звичаїлися до цього типу часопису. Розуміється, вона має також м а л ь н и к и, без чого годі собі уявити тепер американський часопис. Дуалізм її структури відбивається вже навіть у наголовку цього часопису: він є подвійний - в українській та англійській мові. Між ними посередині бачимо стилізований український державний знак, тобто, ТРИЗУБ, але знову таки скомбінований з відомов статусом американської Свободи, що вітає європейців при вїзді до Нью-Йорку. Словом, скріз у цьому часопису ми зустрічаємо синтезу українства з американством, старої та нової Батьківщини. Зрештою, це явище характерне для всієї нашої преси за океаном, як природне відбиття подвійного характеру життя наших американських земляків. " СВОБОДА " є часописом і н ф о р м а ц і й н и м т а о п і н і о т в о р ч и м. Ця обставина виявляється в її архітектоніці. Перша сторінка її напр. є переважно інформаційного характеру. Вона у нашому числі заповнена головно телеграфними повідомленнями різних пресових бпр. Звичайно найбільше уваги серед них звертається американських " стейтів ". Вони вміщені ліворуч на першій шпальті. Праворуч, на пятій - маємо комунікати з Європи й передовсім з крає. Ці дві крайні шпальти двічі ширші за три - середні, що таксамо виповнені звідомленнями; він представляє укріплення Франції на Сході проти Німеччини. Це т.зв. " ЛІНІЯ МАЛІНО ", найбільша надія Франції на випадок протинімецької війни.

Друга сторінка " СВОБОДИ " нашого числа має натомість майже зовсім європейсько-старокрасивий характер. Вона присвячена с т а т т я м. Отже перше полеміка проти антиукраїнської політики Польщі. Знаходимо тут далі когось: - " ДОБРЕ МОЇМ ДІТЦІМ, ХАЙ МЕНЕ БЬЮТЬ ", з її підзаголовку: - (В СПРАВІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ) - (В тільки друга її частина, після якої має слідувати далі чи далші продов-

ження. Знову таки ці статті з ПРОДОВЖЕННЯМ це явище типого європейське й скорше навіть східно-європейське. Модерна американська преса їх уникає, бо там люди завтра забувають, про що вони сьогодні читали. Позатим бачимо на цій сторінці ще другу спеціальну в л а с н у к о р е с п о н д е н ц і ю з Литви, а саме з її столиці - Каунас, що реферує про італійсько-українські відносини на підставі одного литовського журналу. М е н ш и й к о м у н і к а т про права для жінок у Болгарії виповнює кусник простору між цима двома кореспонденціями. Внизу праворуч решта вільного місця використана для г у м о р у у вигляді двох дотепів. " П і д в а л " на дві третини забирає і с т о р и ч н и й р о м а н В. Островського: - ПІД ЗНАМ'Я ХРЕСТА (Повість з часу охрещення Руси-України в 988 р. - на актуальну у цьому ювілейному році тему, коли минає 950 років від прийняття християнства на Україні. Дві невеликі о п о в і с т к и (інсерати) вгорі та вдоліні складаються на решту матеріялу цієї сторінки. Вона має шість шпальт, з яких перша ліворуч найширша, власне подвійного розміру, решта п'ять меншого-половинного. Г р а ф і ч н о звертаєть увагу головні н а г о л о в к и статей, друквані великим і товстим шрифтом. Назагал, в укладі матеріялів скрізь дотримана с и м е т р і я.

Коли ми перейдемо тепер до т р е т ь о ї сторінки нашого числа "СВОБОДИ", то мусимо констатувати, що зміст її р і з н о м а н і т н и й, а уклад пресового матеріялу дотримується сімох в ж е ш п а л ь т, меншого розміру. Одже знаходимо тут у рубриці - НА ВІЖУЧІ ТЕМИ -, статті з приводу грецької диктатури, слушно критикуючи вади цієї політичної системи на підставі вислідів модерної рефлексології про заціплення умовних відрухів живим істотам, а отже й людині. Є тут далі менша к о р е с п о н д е н ц і я з українського життя у Злучених Державах, потім х р о н і к а л ь н а з а м і т к а про найбільший водограй в Європі, що проєктується у Ліжж (Бельгії) з нагоди світової виставки, яка має там відбутися у 1941 році. Більшість цієї сторінки заповнена н е к р о л о г о м проф. Ст. Смаль-Стоцького. Це передрук статті з Львівського - " Д І Л А ". Поза тим маємо тут ще кілька о г о л о ш е н ь та м а л ь н о к: Смерть Кардинала. Це світлина катафалку кардинала Патрика Гейза, виставленого у нью-йоркській катедралі для відвідин вірників.

О с т а н н я сторінка цього числа " СВОБОДИ " має обмалъ пресового матеріялу, натомість більше о г о л о ш е н ь. Знаходимо тут рубрику: - ГОЛОС ЧИТАЧІВ з листом дра В. Галана з приводу трьох американських конвенцій (зіз'яів), заповіджених пресов. Є тут відтак х р о н і к а л ь н а з а м і т к а: Багатство, яким обдаровує нас море; її можна врахувати до часописного відділу - ВСЯЧІНА. Далі бачимо на цій сторінці знову м а л ь н о к -світлину: Керівники англійської політики (сер Дж Еймон, англійський міністер скарбу, поруч британського міністра закордонних справ лорда Галифакса).

Але типово американським явищем слід уважати внизу цієї сторінки чотири м а л ь н к и на тему: - Т а р з а н с м і л и в и й -, з відповідним текстом до них. Без цих г у м о р и с т и ч н и х м а л ь н к і в тяжко уявити собі американський часопис. Вони там грають майже таку саму роль, як " ХРЕСТІВКИ " в європейській пресі. Вони бувають обовязково у кожному числі. Але в неділю їх особливо багато. Іноді це окремиї навіть додаток. Звичайно в американських часописах вони кольорові, причім переважає жовта краска. Вони мусять бути дотепні, а текст до них - цікавий та веселий, бо гаслом американців є - " СМІЮСЯ ". Часто це мініатюрне оповідання не тільки щодо тексту, але й мовою малюнка. Наші часописи у Злучених Державах перебравли це надбання американської преси. Нераз ці малюнки бувають на послугах т о р г о в е л ь н о ї р е к л я м и.

Як було вже сказано, - " СВОБОДА " має спеціальний тижневий додаток англійською мовою. Він називається - " УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ" (Ukrainian Weekly)

і почав виходити перед п'ятьма роками. В його заголовку знову зустрічаємо ту синтезу українського та американського моменту, про який тут згадувалося попереду. Вона символізована в даному випадку мовою МАЛЕНКА: це ліворуч - американський зоряний прапор, а праворуч - стилізований наш державний герб. Щодо формату, то цей англійський додаток менший і має розмір буковинського "ЧАСУ". Тому й число шпальт у ньому тільки чотири, але вони різно комбінуються: іноді, коли йде про статтю прямого значіння, подвоюється. Так у нашому числі "УКРАЇНСЬКОГО ТИЖНЯ" (36), ми маємо більшу вступну статтю з приводу шостого конгресу української молоді у Злучених Державах, друковану більшим шрифтом на широкій шпальті, коли праворуч дрібнішим друком маємо звіт про цей зїзд. Другу й половину третьої сторінки забирає реферат на тему: "НАШЕ СТАНОВИЩЕ ДО НАЦІОНАЛІЗМУ ТА РЕЛІГІЇ", виголошений на цьому зїзді. Ст. Шумейком. Відтак іде переклад на англійську мову з Ів. Франка, бо одним із завдань цього додатку є ознайомлення чужого загалу, а передовсім американського з українською літературою. На останній сторінці знаходимо знову зїздовий реферат В. Малевича про українську інтелігенцію з високошкільною освітою в Америці; вона почала перед пару роками професійно об'єднуватися й щороку відбуває свої конгреси, в яких приймають участь також наші "професіоналісти", як вони себе там називають, - в КАНАДИ. Зрештов, бачимо тут ще пару дрібних заміток хронікального змісту, але які торкаються так або інакше української справи.

З погляду пропаганди заведення цього англійського додатку при українським часопису слід уважати фактом незвичайно корисним, бо таким чином бодай подекуди виповнюється прогалина української акції за кордоном, яка досі так мало зробила для ознайомлення чужини з положенням українського народу, його культурними надбаннями, його історією й сучасними прямованнями та боротьбою за національне визволення й державну самостійність. Було б добре, коли б усі наші часописи, які виходять за кордоном у різних країнах, завели такі додатки місцевою мовою з метою інформації та річевої пропаганди. Таким чином була б розв'язана, хоча б частинно ця пекуча справа, що так тісно в'язється з призначенням і завданням національної преси.

б). - НАРОДНА ВОЛЯ -.

Ознайомимося тепер з іншим нашим американським часописом: - НАРОДНА ВОЛЯ " що виходить у Скрантоні (Пенсильванія) та є органом Українського Робітничого Союзу так, як до недавня - "СВОБОДА" була органом - Народного Союзу. "НАРОДНА ВОЛЯ" - не щоденник, бо виходить тричі на тиждень. Але структурно своїм типом - це щоденник. Тому варто на ній тут зупинитися. Ідеологічно це - демократичний часопис соціалістичного напрямку, чим істотно відрізняється від "СВОБОДИ", що виразно схиляється у бік сучасного націоналізму. Провідними гаслами "НАРОДНОЇ ВОЛІ" є: поперше - За самостійність, за соборність, за демократію, а подруге - Один за всіх, всі за одного. Формат цього часопису - великий. Він має чотири сторінки. Це водночас і інформаційний та опініотворчий орган, що має своїх постійних або принагідних кореспондентів у старому Краї та в Європі. Він завів також англійську рубрику, що називається - "НАША АМЕРИКАНСЬКА СТОРІНКА". Але вона не творить окремого додатку, як - "УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖЕНЬ" у "СВОБОДІ", бо друкується звичайно на четвертій сторінці - "НАРОДНА ВОЛЯ", забираючи здебільшого половину її. Число шпальт у "НОВІЙ ВОЛІ" також - 7, як і у "СВОБОДІ". Вони подвоюються на другій сторінці праворуч, де звичайно буває вступна стаття, що трактує актуальні політичні справи з українського чи американського життя. Коли ходить про графічний його вигляд - "НАРОДНОЇ ВОЛІ", то він компромісовий європо-американський таксамо, як і в "СВОБОДІ". Наголоски відрізняються більшим і товщим шрифтом, але ми не бачимо тут з ними тих різних комбінацій, які кидаються у вічі в американських часописах великого тиражу. Число торого

в е л ь н и х о п о в і с т о к невелике й вони здебільшого вміщені на останній сторінці. У цьому часопису ми зустрічасмося з певним явищем, дуже характерним для модерної преси: більші статті розбиваються й продовження їх переноситься кудись на дальшу сторінку. Особливо у комерціалізованій євро-американській пресі вже давно була порушена та симетрія часописної архітекτονіки, яку ми бачили напр. у - " ПРАГЕР ПРЕСЕ " або в - " ДІЛІ ", та яка полягає в тому, щоб увесь пресовий матеріал й зокрема статті були вміщені за певною непорушною гармонією, що дозволяє читачеві відразу ж зорієнтуватися. Натомість, у великих часописах модерної преси є наявна тенденція до певної а с и м е т р і ї. Вона спричинена у першу чергу вже розміщенням самих заголовків так, щоб вони кидалися у вічі та звертали увагу читача на більш цікаві комунікати або статті. Відтак є тут бажання розпочати відразу ж якнайбільше пресового матеріалу на перших сторінках з тим, що продовження їх, а іноді й два продовження переноситься на дальші сторінки, причім це зазначається звичайно у кінці початку статті, репортажу, інтерв'ю і т. д. для орієнтації читача. Прихильники симетрії в укладі часописного матеріалу не люблять такого пошматування тексту. З другого боку аматори пресової сенсації, що нараз хочуть бачити усе, що є в їх часопису воліють таку газетярську " саламаху ".

Ми матимемо нагоду ближче ознайомитися з явищем модерної преси, при характеристиці архітекτονіки й структури великих євро-американських часописів, головню - ко м е р ц і й н о г о або б у л ь в а р н о г о типу. Тепер вернемо до " НАРОДНОЇ ВОЛІ " та розглянемо її часописну а р х і т е к т о н і к у. Для цього візьмемо чис. 115 цього часопису з 11 жовтня 1938 року.

П е р ш а її сторінка заповнена виключно комунікатами політичного змісту з цілого світу. Осв їх зміст: МІЖНАРОДНА КОМІСІЯ ПІД ДИКТАТОМ ГІТЛЕРА, ДОПУСКАЄ НІМЦІВ НА ТРИДЦЯТЬ МІЛЬ ВІД ПРАГИ. АРАВСЬКЕ ПОВСТАННЯ В ПАЛЕСТИНІ. СЛОВАКИ ДІСТАЮТЬ АВТОНОМІЮ. ЧЕМБЕРЛЕН ДІСТАВ ЗАЯВУ ДОВІР'Я. БІЛЯ МІЛЬТОНА ЧЕХІВ ПРИДІЛЕНО НІМЕЧЧИНІ. НІМЕЦЬКИЙ МІНІСТЕР У ТУРЕЧЧИНІ. НЕ МОЖЕ СТЕРПІТИ УКРАЇНСЬКОГО ЧАСОПИСУ (один польський учитель у Галичині). ЗАКИДАЮТЬ НАДУЖИТТЯ ПРОКУРАТОРОВІ (у Злуч. Державах). МАДЯРСЬКО-ПОЛЬСЬКІ НАРАДИ ПРО ЗАКАРПАТТЯ. КООПЕРАТИВНИЙ ЛІЦЕЙ У ЛЬВОВІ. ЗВІРСТВА ГІТЛЕРІВЦІВ У СУДЕТАХ. ПИТАННЯ В СПРАВІ ПЕРЕПИСУ К. І. О. СКЛИКАЄ КОНВЕНЦІЮ СВОЇХ УНІЙ. ПАРТІЯ ПРАЦІ ПІДТРИМУЄ ЛІМЕНА І ВАГНЕРА. ГРОМАДСЬКІ ВИБОРИ В ПОЛЬЩІ. - "ПЛОНОМ ДОМИ ОСАДНИКУ ПОЛЬСЬКИХ ". АМЕРИКА ДОМАГАЄТЬСЯ ВІДШКОДОВАННЯ ВІД МЕХИКО. УКРАЇНСЬКІ ФАШИСТИ У СПІЛЦІ З ГІТЛЕРОМ ? УСУНУЛИ ЗАСТУПНИКА ЛІТВІНОВА. По-за тим на цій першій сторінці знаходимо оповістку У. Р. Совза про збори його відділів. Інакше представляється щодо змісту д р у г а сторінка числа - " НАРОДНОЇ ВОЛІ ", що його маємо перед собою. Тут переважають с т а т т і. Передовсім - ВСТУПНА на тему: - ФАЛШИВІ АЛІРМИ І ДІЙСНА НЕВБЕЗПЕКА -, що трактує справу українського Закарпаття з погляду міжнародного ним тепер зацікавлення. Є тут відтак і н ф о р м а ц і й н а стаття проте, що " БУДЕ З ІСПАНІЄЮ І ХІНОЮ " - по зв'язку з політичною ситуацією, яка витворилася після мінхенського пакту. Далі У. Р. Совз вміщує довшу інформацію: - ПИТАННЯ І ВІДПОВІДІ ПРО ПЕРЕПИС НА НОВЕ ОБЕЗПЕЧЕННЯ -. На решту змісту цієї сторінки складаються два менти повідомлення: - ПОЛЬСЬКІ ЛЮДОВЦІ І ВИБОРИ - та - АРЕШТУВАННЯ В ВЕРЕЖАНЩИНІ -, як і звіт про гроші, що вплинули на фонд - " МОЛОДА УКРАЇНА " - та оповістка про календар У. Р. Совзу на рік - 1939.

Т р е т ь я сторінка цього числа "НАРОДНОЇ ВОЛІ" починається рубрикою - ДОПИСИ -, тобто листів від власних кореспондентів з Америки про українське місцеве життя: далі іде початок критики - " ЗАПОРОЖЦЯ ЗА ДУНАЄМ " - фільм совітської продукції; внизу замість ф е й л е т о н у і с т о р и ч н а п о в і с т ь з 18-го століття - ЦАРИЦЯ - (В. Юрезанського), а вгорі оповіщення про Всенародне Віче у справі Карпатської України.

Брешті о с т а н н я сторінка числа - НАРОДНОЇ ВОЛІ ", що ми його розглядаємо, присвячена головно американській рубриці, писаній англо-американською мовою: " Our American Page ". Вона забирає три з половиною шпальки. Передовсім бачимо тут передрук статті з американського часопису: - " The Daily Republican " про безпринциповість сучасної Польщі по зв'язку з її поведінкою під час останнього конфлікту між Чехословаччиною та Німеччиною. Відтак є тут довший звіт про семий річний з'їзд Совза українських товариств. Зрештов, менша замітка про пенсильванський великий гариств. Зрештов, менша замітка про пенсильванський великий гариств. Друга половина цієї сторінки заповнена українським текстом, а саме: - докінчення першої частини реферату про совітський фільм - " ЗАПОРОЖЕЦЬ ЗА ДУНАЄМ ", а відтак о п о з і с т к а м и У. Р. Совза та о г о л о ш е н н я м и (інсератами), яких, зрештов, обмаль. Зовсім внизу бачимо малюнок з текстом гумористичного типу, про що була тут мова при розгляді - " СВОБОДИ ". У цьому випадку цей малюнок режисурового характеру.

Таким чином - " НАРОДНА ВОЛЯ "-, хоч не є щоденник, проте, по своїй структурі має всі ознаки щоденної преси, правда, менш яскраво виявлені з причини обмеженого її розміру.

в). - УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС -.

Українську пресу у Канаді хочемо схарактеризувати на прикладі винніпегського тижневика - " УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС ". Про роль цього часопису у національному пробудженні наших земляків у цій державі, тут була вже мова. Це орган відомої нашої установи в цій країні: - СОВЗА УКРАЇНСЬКИХ САМОСТІЙНИКІВ (СУС). Це непартійна організація, але всенациональна та найстарша у Канаді. Вона слушно розрізняє інтереси наших земляків у Канаді, що є подвійного характеру: з одного боку - НАЦІОНАЛЬНІ, поскільки канадійські українці творять живу частину українського народу взагалі, відтак КАНАДІЙСЬКІ, оскільки вони є громадянами цієї держави. Звідси політичний реалізм органу СУС-а тобто " УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ ", що не впадає у помилки відірваного від землі еміграціонізму інших заокеанських наших установ, але хоче працювати для української справи в Європі, стовпи певно на канадо-бритійському державному ґрунті.

Його ідеологічна платформа - демократична у дусі англосаксонського розуміння цього світогляду та політичної доктрини. Звідси його критика, завжди, зрештов річеза, як більшовизму, так і фашизму - цих нових повесених політичних ідеологій європейського походження, - які, проте, поширилися далеко за межі Європи та мають прихильників серед наших земляків у Канаді.

Формат - " УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСА " великий. Розмір - 8- сторінок. Із всіх наших часописів за океаном він найповніше обіймає всі відділи та рубрики часопису, і хоч тижневик, проте, по своїй структурі дуже наближається до щоденника. Зрештов, його журналістичний тип є мішаний - євро-американського боку можна спостерігати цей вплив не тільки у розкладі пресового матеріалу, але й у типізації наголовків. - " УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС " добре редагує ризиків, які, зрештов, чимало засмічують розговірну мову наших канадійських земляків.

Для ознайомлення з архітектонікою цього часопису візьмемо число 42-е з 19-го жовтня 1938 року.

На першій його сторінці вам б'є в очі великими найтовстішими буквами видрукований заголовок: - ЗАКАРПАТТЯ СТАЛО ДЕРЖАВОЮ - з продовженням ліворуч на перших двох шпальках; але вже на половину меншим шрифтом: - У СПІЛЦІ З ЧЕХОСЛОВАЧЧИНОЮ. - Відтак йдуть далші підзаголовки різного розміру, але так, щоб читач відразу ж їх побачив і прочитав, а саме: - МАЄ СВІЯ ВЛАСНА УСТРІЙ І ПОВНОТУ ПРАВ КРІМ КОНТРОЛІ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ТА АРМІЇ. - ГІТЛЕР НЕ ПІДДЕРЖУЄ ПРЕТЕНСІЙ УГОРЩИНИ ТА ПОЛЬЩІ - (щодо Закарпаття, на яке

ці дві держави зазіхають. О. Б.). Як бачимо вже цих кілька заголовків знайомлять читача наперед з тим, про що докладніше він може довідатися з дальшого переказу подій навкруги Закарпаття, поданих на підставі краєвої, європейської та американської преси. Коли йде про характер пресового матеріалу, вміщеного на цій першій сторінці - "УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ", то це комунікати; деякі з них, коли розходиться про Закарпаття, мають подекуди РЕПОРТАЖНИЙ вигляд, щоб вони були цікавішими й живішими для читачів. Щоб мати уяву про зміст цього матеріалу, досить навести тут заголовки всіх комунікатів, які заповнюють всі 7 шпальт цієї сторінки. Отже: - ПОЛЬСЬКО-УГОРСЬКА УГОДА; НАЗИВАЮТЬ (мадяри О.Б.) АВТОНОМІЮ "ОБМАНОМ"; "РУСИНИ" УКЛАДАЮТЬ СТАТУТ АВТОНОМІЇ; УГОРЩИНА І ПОЛЬЩА ЗА ПЛВВІСЦИТОМ; НЕСПОКІЙ В ПОЛЬЩІ; ПАРМАНІЙ НАЗНАЧЕННЯ ГУБЕРНАТОРОМ; УГОРЩИНА ЗАБИРАЄ ДВА МІСТА; УГОРЩИНА КЛАДЕ НАДМІРНІ ДОМАГАННЯ; УКРАЇНСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА РАДА ПОДАЄ ДУМКУ. Весь цей пресовий матеріал торкається виключно Закарпаття у зв'язку з останніми подіями в Чехословаччині. Відтак бачимо тут різні інші політичні комунікати переважно з Європи й здебільшого про українські справи: УНДО РІШИЛО БРАТИ УЧАСТЬ У ВИБОРАХ. УКРАЇНСЬКІ КАТЕДРИ НА ВАРШАВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ. ПРИЙНЯЛИ НАЗКУ СУДОВИХ СПРАВ НА ГЛІ ЦЕРКОВНИХ ПОДІЙ НА ХОЛМЩИНІ. СПРАВА ПАСТІРСЬКОГО ЛИСТА ПРАВОСЛАВНОГО ЕПІСКОПАТУ. ЗЛОДІЙСЬКА ШТУЧКА (кримінально-хронікальна замітка із Львова.).

- ГІТЛЕР ЗАПОВІДАЄ ДАЛЬШЕ ЗРОСННЯ. ДЕРАНТІ ПЕРЕДБАЧАЄ НІМЕЦЬКО-СОВІТСЬКИЙ СОЮЗ. МАСОВІ АРЕШТОВАННЯ В КИЄВІ. ОТРУЇЛИ ЗАСТУПНИКА ПРОКУРАТОРА УССР? ЯК ПРИЙМАЮТЬ УКРАЇНЦІВ ДО ЛЬВІВСЬКИХ ШКОЛ. ТОРОНТОНСЬКІ УКРАЇНЦІ В СПРАВІ ЗАКАРПАТТЯ. СМЕРТЬ ВИЗНАЧНОГО УКРАЇНСЬКОГО АРТИСТА. ДАЛЬШІ ЗАВОРУШЕННЯ В УССР. ТУРКИ З РУМУНІЇ ТА БОЛГАРІЇ ВЕРТАЮТЬСЯ ДО БАТЬКІВЩИНИ. ЦІКАВЕ ВІДКРИТТЯ В ПОМПЕЇ.

Такий багатий та різноманітний зміст цієї першої сторінки. Як ми зазначили він рельєфно визначений відповідними заголовками, складеними та видруктованими так, щоб, мовляв, стенографічно у кількох словах сказати читачеві, про що головне йде. Поза тим сам текст комунікатів є друкований трьома різними шрифтами: гармондом, петитом та "товстим" й це знову для того, щоб таким чином відтінити більш та менш важні у ньому речі. Загально це надає часопису значної пластичності, що дуже полегчує праці читача, зосереджуючи його увагу на важніші речі та наперед звільняючи від обов'язку перчитування все, коли він не має часу, але хоче, проте, бути у курсі того, що діється у світі взагалі, а у першу чергу на рідних землях.

Другу сторінку нашого числа "УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ" забирають цілком два спеціальні відділи, що постійно фігурують у цьому часопису. Це - "ВІДДІЛ СОЮЗУ БУВШИХ УКРАЇНСЬКИХ ВОЛКІВ", та економічна рубрика: З ПОЛЯ ТОРГОВЛІ -, яка ведеться під гаслом: ПІДДЕРЖУЙТЕ УКРАЇНСЬКИЙ ПРОМИСЛ -. Зрозуміло, що на цій сторінці ми надбудемо також торговельні оповістки. Між цими двома рубриками, із змістом яких ми далі ознайомимся, вміщено два інші повідомлення: В ТОРОНТО ЗАСНОВАНО УКРАЇНСЬКИЙ КОМІТЕТ СПІЛЬНОЇ АКЦІЇ (по зв'язку з політичними подіями, що відбуваються в Європі) та кримінально-хронікальну замітку: СТРАШНА МАСАКРА ЦІЛОЇ РОДИНИ У СХІДНИЦІ.

У вітськовій рубриці, друкуються споради Ан. Гукала про Зимовий похід під заголовком: - На бурхливих хвилях воєнної стихії. - В ГОСПОДАРСЬКІЙ маємо низку заміток, комунікатів і т. д. відповідного змісту, про що свідчать їх назви: УКРАЇНСЬКІ КУПЕЦЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ. ЛОНДОН ЗАЦІКАВИВСЯ ОЛИВОМ В АЛЬВЕРТІ. НІПОН КУПУЄ БАГАТО МІДІ. БУДЬТЕ ОСТОРОЖНІ, ПРОДАЮЧИ ЗОЛОТІ РЕЧІ. ХОЧУТЬ ВІДЖИВИТИ ЦУКРОВНЕ. НОВІ ПОМІДОРИ НЕ ДОПАСАЛИ. ПОЗИЧИЛИ ПОВЕРХ 1.200.000 ДОЛЯРІВ У ВЕРЕСНЮ. ОТВОРИВ РЕСТАВРАЦІЮ. ОВОЧЕВИЙ РИНОК ЗАГРОЖЕНИЙ. Відтак у цій рубриці бачимо кілька інсертив.

Цим однак економічна рубрика в "УКРАЇНСЬКОМУ ГОЛОСІ" не вичерпується, бо на третій сторінці маємо нове її розгалуження під назвою:

ГОСПОДАРСЬКІ СПРАВИ - . Властиво це ХЛІБОРОВСЬКИЙ відділ, бо тут знаходимо пресовий матеріал виключно про справи СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА тоді, коли у попередній ми бачили інформації про ТОРГІВЛЮ та ПРОМИСЛОВІСТЬ. Зміст цього агрономічного відділу являють назви статей та повідомлень, що у ньому зміщені. Ось вони: - РОЗМОВА ПРО ПШЕНИЦЮ. ЗБІР ПШЕНИЦІ В САСКАЧЕВАНІ. ЦІКАВІ ДОСКОРОЧЕННЯ. ТРИ РОДА БДІЛ. ПРИХОДИ КАНАДИ ЗБІЛЬШИЛИСЯ. КВАШЕНИМ ЗА 26 ДОЛЛАРІВ. ВИШКОЛЕННЯ ДО ВМІЛОСТИ В ГОСПОДАРСТВІ. Поза тим у цьому відділі зміщені відповідні оголошення. Ця рубрика займає майже половину сторінки. Решта її виповнена ПРОТОКОЛОМ недовичайних загальних зборів Товариства ВЗАЄМНОЇ ПОМОЧІ.

Четверта сторінка відведена під ПОЛІТИКУ. Тут передовсім звертає увагу довша вступна стаття на тему: - ЗА ДАЛЬШИМ САМОВИЗНАЧЕННЯМ з приводу українського ЗАКАРПАТТЯ, доля якого тепер вирішується. Потім йде полегічна стаття: - БЕРШОК ДУРНІТИ ЧИ ГЛУПОТИ, яка критикує поведінку наших канадійських та американських націоналістів, що на підставі неточних інформацій про українське повстання на Закарпатті, кинули клич державної самостійності цієї країни, безвиглядної у сучасній міжнародній ситуації. Поза тим на цій сторінці бачимо оповістку адміністрації - УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ " про умови передплати цього часопису та менший комунікат: ПРАВОСЛАВНИЙ ПАРОХ ЛЬВОВА ПЕРЕД СУДОМ. Дальша п'ята сторінка також переважно політичного змісту. Тут знаходимо кінець репортажу з першої сторінки ЗАКАРПАТТЯ - ДЕРЖАВОЮ, а далі такі повідомлення: - ДАЛИ ДОБРУ І ГІДНУ ВІДПОВІДЬ ПОЛЯКОВІ. Один сипав другого. ТАКА БУЛА ВОЛЯ БАТЬКІВ. КЛОДОМІ КРАСУНІ - " МІС ЕВРОПИ ". Всі чотири кутки цієї сторінки відведені під інсєрати (оголошення).

Сторінка шоста присвячена ДОПИСАМ від власних кореспондентів про українське життя у Канаді. Знаходимо тут кореспонденції з таких громад: Толстой (Манітоба); Райкрофт (Алберта). Крім цього є тут пропагандистичні замітки про потребу поширення - " УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ " й знову низка інсєратів. Сьома сторінка відведена для пресової інформації про Союз Української Молоді (СУМК) у Канаді. Це дуже діяльна й впливова організація. Звичайно, є потреба систематичної пресової інформації про її діяльність, що поширена по всій Канаді. Цим разом ця рубрика заповнена продовженням звіту про ДРУГИЙ ЗІЗД СУМК НА СХОДІ. Решта цієї сторінки відведена під культурну рубрику та ВСЯЧИНУ. Отже є комунікат далі дві кореспонденції з провінції. Крім цього кілька інсєратів. Остання восьма сторінка має досить різноманітний зміст, бо крім інформаційних повідомлень про збори, театр і т. д., біржевого бюлетеня, інсєратів, бачимо тут ще кілька інших комунікатів: ВЕЧЕРА В ДУБРОСТ. УКРАЇНСЬКІ ФАШИСТИ У СПІЛЦІ З ГІТЛЕРОМ? ГОНИМЦІ КАНДИДУЄ НА МЕРІОРА. БЕЗБІВАЛОВА ДРУЖИНА ЗАПРОШЕНА В ГОСТІ.-

Так виглядає основна частина - " УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ ". Поза тим він має ще у кожному числі спеціальний додаток, де знаходимо рубрику - " З ЦАРИНИ ЗНАННЯ ТА НАУКИ " - далі - ВІДДІЛ СОЗУ УКРАЇНОК КАНАДИ та ВІДДІЛ ДЛЯ МОЛОДІ -. Цей додаток має 4 сторінки нормального малюнка на бізучі політичні та громадські теми. Він не має своєї окремої нумерації сторінок, але спільну з основним числом, тобто, на нього припадають 9-12-сторінки. Перша рубрика - З ЦАРИНИ ЗНАННЯ ТА НАУКИ -, виповнена багатьма меншими замітками різноманітного змісту на відповідні теми. Крім цього на дев'ятій сторінці бачимо ще два малюнки: СВІТЛИНУ ІЗ ЗІЗДУ СУМК В ТОРОНТО та ГІДНІСТЬ НА ДРУГОМУ МІСЦЮ, де представлений британський міністер сер Кінгслі Вуд у момент, коли він вилазить з військового балюну. Зрештов, на цій сторінці зміщено теж - ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АДРЕСАР - та КАЛЕНДАР

УКРАЇНСЬКИХ СВЯТ. Дальша д е с я т а сторінка містить заклик " Музей Визвольної Боротьби України " - ДО УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДЯНСТВА КАНАДИ - в справі грошової допомоги для влаштування власної домівки цієї установи. Потім є тут продовження розвідки Ів. Новосада про ВЕСІЛЬНІ ЗВИЧАЇ, ПІСНІ, ВІВАТИ, КОЛОМАЙКИ. Поза тим - " к у т о к г у м о р у " з анекдотами, оповістка про ввілейну книгу, присвячену ген. В. Сікевічу, каталог українських книжок для продажу й світлина з фільми В. Авраменка " Запорожець за Дунаєм " (ВЕЧЕРНИЦІ У НЕБОГІ). Звичайно не бракує також інсератів.

Сторінка о д и н а д ц я т а є до диспозиції ж і н о ч и м т о - в а р и с т в а м. Зміст цієї рубрики здебільшого заповнений звітами про діяльність наших жіночих товариств у Канаді, а також про жіночий рух у Краї та по цілому світі. Іноді тут порушуються справи гігієни та здоров'я, хоч вони трактується у цьому додатку періодично у спеціальній рубриці: - НАШЕ ЗДОРОВ'Я -. Але, вертаючи до нашого числа " УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ " та його Жіночого Відділу, ми знаходимо у ньому між іншим повідомлення про повстання нової жіночої організації - " Дружини Княгині Ольги " - у Галичині, далі протести українських жіночих товариств у Канаді проти насильств у Польщі та рецензів на твір нової канадо-української письменниці Н. Когуської: В ПОЛЕТІ ДО ВОЛІ -.

Є в цій рубриці далі також " в е с е л и й к у т о к ", відтак - с в і т л и н а Ол. Орленкової з фільми - " Запорожець за Дунаєм " -, пропагандійний заклик канадійських землячок у справі приднання нових передплатників - для " УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ " й врешті кілька о г о л о ш е н ь (інсератів).

На останній д в а н а д ц я т і й сторінці, як сказано, вміщується - ВІДДІЛ ДЛЯ МОЛОДІ -. Його зміст має на увазі національне виховання молодого нашого покоління, що народилося в Канаді та є поважно загрожено небезпекою асиміляції. Тому тут у першу чергу плекається культ рідної мови та віри, як і побуту та історії. В числі, що перед нами, є напр. спеціальна стаття про національну релігію під заголовком: - НАЙДОРОЖЧИЙ СКАРБ ", далі про ШКОЛУ. Поза тим ця рубрика пильно стежить за хронікою життя молоді, отже різними - " контестами ", " рекордами, тобто, конкурсами і відзначеннями наших хлопців і дівчат у Канаді у різних змаганнях спортивного або культурного характеру, як, скажім, у красномовстві, на що у Канаді звертають велику увагу вже з молодого віку. Крім цього знаходимо тут часто передрук творів з наших класиків, як напр. у цьому числі - вірша Л. Глібова: Хто вона така. Розуміється не бракує теж веселого кутка для дітей. На решту змісту цієї сторінки складаються: оповістка про книжки добрі для дітей та молоді, далі - нашого Інституту (УТГІ) і три м а л ь н и к и, а саме: - родин з т. зв. " Судетського Легіону "; маніфестації в Лондоні підчас напружених подій у вересні цього року на замку Градчан у Празі, колишньої резиденції чеських королів, а тепер президента чехословацької республіки.

Як бачимо, із всіх українських часописів, що виходять за океаном, - " УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС ", є широко закросним та найбільше наближається до нормального щоденника. Зрештою, українська преса взагалі, а зокрема щоденна, далеко ще не дорівнює світовій, особливо ж з технічного та графічного боку, а також щодо свого накладу. Але це пояснюється невідрадним станом, що у ньому перебуває українська нація, як недержавна та поневолена, а до того а може власне через, що її економічно слабо розвинена.

ЗАПИТИ ДО ДРУГОЇ ЛЕКЦІЇ.

- 1) Як виглядає архітектура львівського " Нового Часу " ?
- 2) Що можете сказати про структуру - буковинського " Часу " та Закарпатської " Нової Свободи " ?
- 3) Що знаєте про структуру нашої заокеанської преси ?
- 4) Наведіть приклади архітектури американської " Свободи " або " Народньої Волі " ?
- 5) Чим відрізняється канадійський - " Український Голос " та яка його структура ?

Лекція третя.

7. Структура празького часопису " Народні Політика ".

Перейдемо тепер до ознайомлення з комерційною пресою. Побачимо, як вона виглядає в Європі, а зокрема в Англії та за океаном, де цей рід преси найповніше розвинувся. Почнемо з чеського щоденника " НАРОДНІ ПОЛІТИКА " (Národní Politika), що виходить уже в Празі 56 років і належить отже до найстарших чеських часописів. Цей орган ніколи не був сутопартійним. Його ідеологічний напрям усе був національний й з поступом доби де-далі більше консервативний, зокрема ж за часів першої чехословацької республіки, коли політичне життя у цій державі проходило під знаком політичної демократії з наявним радикальним ухилом на лівому фронті. " ПОЛІТИКА " віддавна вже стала на шлях комерціалізації, оскільки своє існування базувала, як господарське підприємство. Вона чудово зрозуміла значіння оповістки, як одного з головних джерел розцвіту комерційної преси, й тому розвинула цей відділ на широку скалу. Сьогодні жоден чеський часопис не може конкурувати з нею під цим оглядом. Щодня " ПОЛІТИКА " має по кілька сторінок головних малих інсератів, що обіймають всі прояви попиту й збуту господарського та комерційного життя. До цього ми ще вернемося на дальших сторінках.

Для ознайомлення з його часописною архітектонікою, покористуємося недільним числом цього часопису (306) з 6. листопаду 1938 року.

Формат " ПОЛІТИКИ " середній, більший трохи за " ДІЛО ". Вона зохує свій консерватизм й щодо свого графічного та зовнішнього вигляду, чим істотно різниться від часописів комерційного типу Франції, Англії або Америки. Напр. не послуговується крикливими типами заголовків. Вживає нормальних друкарських шрифтів. Також число шпальт на кожній сторінці цього часопису здебільшого - 4. Вони завжди однакового розміру. Назагал " ПОЛІТИКА " дотримується симетричного розкладу свого пресового матеріялу на кожній сторінці. Вона не розбиває статей та комунікатив на кілька частин і не розкидає їх у різних місцях. Симетричний також у ній розподіл головних часописних відділів, які, доречі, в ній майже всі представлені, зокрема ж у недільному її виданні, яке має 28 сторінок. З цього боку " ПОЛІТИКА " належить до чисто-європейського типу, що пояснюється попереду згаданим її ідеологічним консерватизмом, який наклав, зрештов, тавро на весь зовнішній її вигляд, а отже й на її графіку та архітектоніку.

Це забезпечує - " НАРОДНІЙ ПОЛІТИЦІ " постійно й при кожному режимі значні кадри масового читача. Її люблять люди середнього стану, урядовці, крамарі, пересічна інтелігенція, що не має спеціальних великих витрат; зрештов, її читають маси всіх людей, що шукать заробітку та користуються оповістками цього часопису, спеціально пристосованими для цієї мети. Уже зранку, заки вона має вийти, перед її редакцією стоять сотки кандидатів праці, чекаючи на її появу, щоб негайно прочитати інсерати праці, а потім негайно кинулися їх слідами за розшуком заробітку. Великий наприклад " ПОЛІТИКИ " уможливилось зглядно невисокою її ціною, бо недільне число цього часопису коштує всього - 60 сотиків, а звичайне - 50.

Перша сторінка нашого її числа вже на вступі (по обох боках назви) знайомит читача з головним матеріялом цього щоденнику. Ось напр. останній зміст нашого недільного числа: УКРАЇНСЬКА ЕМІГРАЦІЯ ПРАЦЮЄ В ЛОНДОНІ. ТРЕТЯ ІМПЕРІЯ ПОВОДИТЬСЯ З РЕНЕГАТАМИ ЯК СЛІД. ВІД ПЕРШОГО ПРАЦЮЄ МИ БУДЕМО ІЗДИТИ ПРАВОРУЧ. КРАЩЕ ЗАВТРА. ВІД ПЕРШОГО ПРАЦЮЄ

АЦІЯ В ЧЕХАХ. В ПОНЕДІЛОК БУДЕ ПОВНЕ ЗАТМАРЕННЯ МІСЯЦЯ. НЕДІЛЬНИЙ ДОДАТОК РОЗВАГИ ТА НАУКИ. ТАКОЖ У СПОРТІ ПЕРЕГОНІВ ТРЕБА ЗАВЕСТИ ЧЕСЬКІСТЬ І ЧЕСЬКУ МОВУ.

Перша сторінка числа " ПОЛІТИКИ ", що ми його тут розглядаємо, присвячена виключно п о л і т и ц і. Вона починається ліворуч - ВСТУПНОЮ СТАТТЕЮ - на актуальну тему: НЕ ТОВЧИМОСЯ НА МІСЦІ, що закликає другу чехо-словацько-українську республіку до негайного пристосування до нового положення у середині й на зовні. Таксамо інша політична стаття на цій сторінці про Основи нової закордонної політики констатує потребу зміни політичної орієнтації, що узглядняло б належно значіння " вісі Берлін-Рим ". Кілька комунікатів зясовують зиски Угорщини після віденського арбітражу. Інші повідомлення інформують про соймові вибори у Польщі та про становище цієї держави до віденського рішення у справі нових кордонів Словаччини й Підкарпаття. Внизу цієї сторінки маємо світлину з віденської конференції, що погодила цю справу.

Також друга сторінка цього числа виповнена звітками п о л і т и ч н о г о змісту. Отже є тут комунікати про польські справи, спеціальна кореспонденція з Лондона: ЗА УКРАЇНУ -, витяг з єгославського журналу - "Нова Європа " на тему: КУДИ ПРЯМУЄ СЬОГОДНЯШНЯ ЕВРОПА ?-; відтак менші згадування з Німеччини, Іспанії, Злучених Держав, Англії, Єгипту, про колонії та про окупації відступлених земель на Словаччині й Підкарпатті Угорщинов. Зрештов, остання шпальта цієї сторінки занята рубриков - ВНУТРІШНЯ ПОЛІТИКА -, де знаходимо повідомлення про пораду в справі обрання нового президента, пропозиції на скликання спеціальної комісії з метою зясувати, хто є винуватцем державної катастрофи першої чехословацької республіки, про концентрації політичних партій на Словаччині, про те, що аграрна молодь висловлюється за рух в напрямі до всенародного об'єднання, а врешті замітку про консолідацію професійного руху в новій ЧСР без огляду на політичну приналежність його дотеперішніх складових частин. Також на цій сторінці вгорі праворуч бачимо м а л ь н о к - світлину, що представляє чл. міністра закордонних справ - Хвалковського у мент, коли він підписує протокол про нові кордони в Угорщинов, що були встановлені віденською конференцією з 2. листопаду.

Зміст третьої сторінки досить різноманітний: тут маємо внутрішні й закордонну політичну х р о н і к у. Відтак тут починається новий відділ - РІЗНІ СПРАВИ, що відповідає місцевій головно хроніці. Позатим у " підвалі " маємо - ФЕЙЛЕТОН на тему - ЯК ОЩАДЖУЄТЬСЯ І НЕ ОЩАДЖУЄТЬСЯ. Черговий м а л ь н о к знаходимо праворуч у горі: він представляє новозбудований Музей на мавзолей чехословацької визвольної боротьби. Перегортаємо сторінку й на четвертій надібуємо продовження м і с ц е в о ї х р о н і к и, що широко трактується у - " НАРОДНІЙ ПОЛІТИЦІ ", відтак меншу політичну к о р е с п о н д е н ц і ю з Німеччини та два м а л ь н о к и до квілейних заміток про двох чеських вчених. Також один патріотичний в і р ш - знайшов приміщення на цій сторінці. Пята - щодо змісту виповнена також х р о н і к о в, що тут має свій спеціальний підвідділ: ДРІВНІ СПРАВИ, де вміщуються менші замітки про поточні події із щоденного життя. Крім цього бачимо тут м е т е о р о л о г і ч н и й з в і т і меншу статтю про релігійну ситуацію в Чехах. Майже половина цієї сторінки виповнена б і л ь ш и м и о п о в і с т к а м и, які зрештов, у цьому часопису мають свій окремий відділ на кількох останніх сторінках кожного числа.

На шостій сторінці знаходиться новий відділ часопису: " КУЛЬТУРНИЙ ОГЛЯД, в якому поза рецензіями й рефератами про театр, літературу, музику, науку, є ще невелика рубрика: ІНФОРМАЦІЇ ОСОБИСТІ ТА РОДИННІ, що відповідають відділу: - З ТОВАРИСЬКОГО ЛИТТЯ, представленого дуже широко в англійській та особливо в американській пресі комерційного типу. Правда, у " ПОЛІТИЦІ ", вони дійсно мають сутоінформаційний характер без того присмаку немилого сно-

бізму й реклами, якими вражає кожного європейця американська преса масового збуту. У культурному відділі надібуємо дві с в і т л и н и: одну з нагоди ввілек чеського євгеніка проф. Р. Ружички, а другу - з театральної вистави одної чеської гри. Правий кут цієї сторінки займає досить великий інсерват. Вся сьома сторінка є рівнож на послугах культурного відділу, а саме деяких спеціальних його рубрик, як - ТЕАТР, НАУКА, МИСТЕЦТВО. Переважно це дрібна культурна хроніка, але знаходимо тут також інформаційну статтю спеціаліста про повне затмарення місяця 7. листопаду. Зрештов, тут розкинено кілька і н с е р в т і в та приміщена менша рубрика - З ТОВАРИСЬКОГО ЖИТТЯ, що інформує про збори й засідання різних товариських установ та організацій. М а л ь н о к одної чеської опереткової диви прикрашує її вгорі ліворуч.

На восьмій сторінці починається відділ - НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА, що у цьому часопису комерційного типу, звичайно, добре поставлений й займає чимало місця. Його матеріал складається з фахових статей на господарські теми по звязку з реальним життям та широкої х р о н і к и економічного змісту. На сторінці девятій, де кінчається цей відділ, поза кількома більшими о п о в і с т к а м и, мають своє приміщення менші часописні рубрики, як: в и к л а д и, з в і д о м л е н н я, про організаційне життя щодо свого змісту виключно інформаційного характеру. Також дальша десята сторінка присвячена різного роду і н ф о р м а ц і я м про поточне життя, поскільки воно має громадський інтерес: отже про Р а д і о - р о з г о л о с, с т у д е н с ь к і с п р а в и, у ч и т е л ь с т в о, ш к о л и, т о р г і в л я та р е м е с л а. Крім цього тут бачимо ще дві спеціальні рубрики: ШАХИ та НАШІ САДКИ, які мають на увазі аматорів цієї гри та квітів. Але центральним відділом на цій сторінці слід уважати - СУДОВУ РУБРИКУ, що має правничо-криміналогічний характер та належить до найбільш популярний серед читачів. Зрештов тут бачимо кілька і н с е р в т і в, які де-далі збирають все більше місця, щоб цілковито окувати пару останніх сторінок цього часопису. Напр. вони майже зовсім покривають чергову одинадцятую сторінку, де поза ними міститься лише СОКІЛЬСЬКА рубрика під назвою: СОКІЛЬСЬКИЙ ВІСНИК. А дальша дванадцята сторінка вповні відведена під о г о л о ш е н н я, що є одним з головних фінансових джерел цього часопису.

Потім йде спеціальний н е д і л ь н и й д о д а т о к "НАРОДНІ ПОЛІТИКИ", присвячений РОЗВАЗІ та НАУЦІ, який включає поза тим кілька інших спеціальних рубрик, як напр., ДИТЯЧИЙ КУТОК під назвою - НАШИМ ДІТЯМ, відділ - ЖІНОЦТВА Й РОДИНИ. Цьому спеціальному недільному додаткові відведено разом - 4 - сторінки. Подивимося тепер, який же зміст цих спеціальних рубрик, розрахованих головно на недільного читача, коли люди вільніші та мають більше часу для лектури.

Півтори сторінки цього додатку займає КРАСНЕ ПИСЬМЕНСТВО, тобто: оригінальні та перекладні літературні твори, звичайно меншого розміру, як, скажім, оповідання, вірші. Пів другої сторінки присвячено - ЛІТЕРАТУРНІЙ КРИТИЦІ, відокремленій у спеціальний підвідділ - ПИСЬМЕНСТВО. Тут передовсім знаходимо - РЕЦЕНЗІЇ на нові літературні твори та книги з різних ділянок письменничої творчості. Відтак це літературна - ХРОНІКА, завжди актуальна й цікава, у вигляді менших з а м і т о к. Іноді вона буває ілюстрована. Гарно зладжений є у цьому часопису - ДИТЯЧИЙ КУТОК. У ньому завжди буває цікава казка та оповідання для малих читачів, але також і вірші. Відтак є тут подбано про розвагу для дітей; з цієї метою зміщені бувають у цій рубриці: ребуси, хрестівки, загадки, веселі різні завдання для розв'язання та описи нових грів. Увесь цей відділ звичайно ілюстрований.

ЖІНОЧА та РОДИННА рубрика в першу чергу має на увазі - жіночу й дитячу МОДУ з відповідними малюнками та порадами. У нашому числі крім цього надібуємо спеціальну статтю: ЧЕХОСЛОВАЦЬКА МОДА? відтак - КУРСІВКУ на тему: - ТРЕБА МАТИ ВІДВАГУ СКАЗАТИ ПРАВДУ ТА БАЧИТИ ГОЛУ ДІЙСНІСТЬ. Вона викликана

сучасним трагічним положенням ЧСР після її поділу. Жіноцтво закликається в ній до відваги та праці. Інша менша стаття трактує цікаву справу, а саме: - НАЦІОНАЛЬНА РІЗНИЦЯ, ЯК ПРИЧИНА РОЗВОДУ. Знаходимо у цій рубриці також п р а к т и ч н і п о р а д и для господинь. Як бачимо, зміст недільного додатку - "НАРОДНІ ПОЛІТИКИ", багатий і різноманітний. Це справді добра лектура для розваги та повчання.

Потім починається вже відділ - ІНСЕРАТИВ (оповісток або оголошень). Спочатку дві сторінки (17-18) заповнені більшими інсератами дуже різноманітного змісту. Відтак починається їх с п е ц і я л і з а ц і я за фахами та рубриками, пристосованими до потреб щоденного життя. Відкривають цей поділ оповістки - лікарів. Заслуговує на увагу т. зв. - МАЛИЙ ВІСНИК, - що обіймає - 5 сторінок цього числа та де вміщені маленькі паруртдкові інсерати, друквані петитом. Їх тариф буває здешевлений. Особливо багато таких малих інсератів у недільному числі, бо у понеділок у ЧСР ранішні часописи не виходять. Таким чином недільне число буває в руках читачів та інтересантів майже 60 годин, беручи на увагу, що недільні числа у Празі бувають у руках кольпортерів уже в суботу вечером. Є тому сенс якнайбільше інсерувати саме у недільному виданні щоденників.

Крім цього в "НАРОДНІ ПОЛІТИКИ" мають своє місце розподілу та укладу цих малих інсератів. Вони бувають розсортовані у 30 спеціальних рубриках. Ось вони: ПРИВІТАННЯ. ПРОПОЗИЦІЇ ПОДРУЖЖА. ТОРГОВЕЛЬНІ ШКОЛИ. ШКОЛИ МОВ. НАВЧАННЯ. СЛУЖБА І ПРАЦЯ. РЕМЕСЛА. МЕБЛІ ТА СТРУМЕНІ. МАШИНИ І АПАРАТИ. ФОТО-КІНО. РАДІО. ВЕЛОСИПЕДИ. МОТОЦИКЛИ. АВТА, МУЗИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ. КНИГИ ТА НОТИ. ХАРЧІ. ЗВІРИНА. РІЗНІ РЕЧІ. ФІЛЯТЕЛІЯ. ТОРГІВЛЯ І КРАМ. НЕРУХОМЕ МАЙНО. ХЛІБОРОВСЬКИЙ ВІСНИК. ПОМешKANНЯ ТА ХАТИ. ПЕНСІОНАТИ. ПОЗИКИ. ВТРАЧЕНІ І НАЙДЕНІ РЕЧІ ЛІКАРІ. ОГОРОДИ ТА САДИ. ЗАГАЛЬНИЙ ВІСНИК. Цей інсерований відділ має 8 вузьких шпальт. На кожній з них буває пересічно - 50 оголошень, цебто на сторінці - 400 оповісток розміром від - 2 до 6 рядків. (Ціна 1 рядка в неділю - 7 кч., а у звичайний день - 4 кч., крім рубрики про праць та службу, де цей тариф здешевлено до 5 та 3 кч.). На сторінках, що присвячені цьому - Інсератовому Віснику-, легко буває публіковано - 3200 таких малих оголошень, з яких адміністрація цього часопису має тисячі корон зиску. Разом з великими інсератами, що друкуються по збільшеному тарифу, це дає щодня "Народній Політиці" значні фонди. З цього боку цей дуже поширений часопис не має конкурента у Чехословаччині.

Остання його сторінка присвячена - СПОРТУ. Вона має - 5 шпальт. В ній знаходимо статті засадничого характеру, як напр. у цьому числі про потребу об'єднання усього чеського спорту. Відтак реферати про чергові змагання, що відбулися, як і програми тих, що мають щойно відбутися. Розуміється, у цій рубриці належно узглядна також - ХРОНІКА СПОРТОВОГО ЖИТТЯ.

Цим вичерпується багатий і дуже різноманітний зміст недільного числа - "НАРОДНІ ПОЛІТИКИ", яке ми тут розглянули. Як бачимо, це часопис більш інформаційного, ніж опініотворчого характеру. Правда, він має своє політичне та ідейне фізіономію. З цього боку це часопис поміркованого націоналізму та консерватизму, що пильно прислуховується до громадських настроїв пересічної "людини з вулиці" і тому уникає кожного радикалізму у політиці. З часописознавчого боку він цікавий тим, що у ньому докладно розбудована внутрішня структура, що обіймає не тільки всі головні відділи щоденної преси, але також узглядає різні спеціальні рубрики, розраховані на смаки всіляких аматорів. Його графіка проста: вона дотримується послідовно - симетричності та свідомо уникає тої асиметричності в укладі часописного матеріалу, що є так характерна для комерційної преси великого формату, особливо американської. Таксамо, коли йде про заголовки статей або комунікатів, то у "НАРОДНІЙ ПОЛІТИЦІ" вони добре відтінені різними типами шрифтів. Проте, не має в них нічого крикливого або дисгармонійного, як напр. у французьких чи ан-

глієських часописах масового накладу, розрахованих на приблизно той самий тип пересічного читача. Розподіл шпальт у "НАРОДНІЙ ПОЛІТИЦІ" є дуже витриманий і знову таки симетричний. Ніде у праці метранпажа не надібуємо ломаних або кривих ліній. Навпаки, скрізь вражає послідовний паралелізм головних розподілів, як і в укладі - заголовків. Відповідний до цього є вибір малюнків: вони звичайно прості й річеві. Їх завдання полягає у доповненні або упластичненні пресового тексту - актуальною світлиню.

Таке - ранішнє видання "НАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ". Інакше виглядає ПОЛУДНЕВИЙ її варіант, що заміняє ВЕЧІРНЄ видання інших празьких щоденників. Але це вже спеціальний тип преси, що здебільшого наближається до бульварних часописів, розрахованих виключно на масовий колектив. На ньому тому слід окремо зупинитися, бо він дуже поширений і відзначається своєрідністю своєї архітекtonіки та зовнішньої графіки.-

8. Графіка й структура "Бульварної" преси.

Саме поняття б у л ь в а р н о ї або б р у к о в - н о ї преси є досить широке. З одного боку й в першу чергу суди слід віднести всіляку пресову - "джунгля", цебто часописи, які мають на меті скандалізацію, хоробливу сенсацію та взагалі спекулюють на найгірші інстинкти мас. З другого боку суди з повним правом можна врахувати навіть "політизуючу" пресу, яка існує за рахунок хвилевої сенсації та програмово плекає всякого роду "політичний" шантаж, нездорову демагогію й безвідповідальний радикалізм, що у жадному випадку не має підстав політичного реалізму. Не рідким явищем є, що в е ч і р н і видання деяких р а н і ш н і х щоденників мають наявний нахил до газетярського бульваризму без огляду на те, що не раз за ними стоять ці самі видавництва, які дуже критичні у своїх ранішніх виданнях. Характеризуючи ранішнє видання напр. празької - "НАРОДНІ ПОЛІТИКИ", я звернув увагу на те, що воно істотно різниться від його полудневого варіанту, як щодо змісту, так і щодо форми. Це останнє більше модернізоване й плекає такі жанри часописної творчості, яких не було в ранішньому її виданні. Напр. репортаж не без присмаку сенсаційності. Також графічний вигляд полудневого видання "НАРОДНІ ПОЛІТИКИ" більш нагадує тип великої комерціалізованої преси.

Ці вечірні видання часописів є особливою своєрідністю ч е с ь к о ї преси й зокрема - п р а з ь к о ї, де їх виходить кільканадцять. Здебільшого вони - партійні, бода й були такими перед осінньою цьогорічною катастрофою Чехословаччини, після якої політичне життя тут упрощується й усталюється в наявно протипартійному дусі з тенденцією коли не до одної всенациональної політичної партії, то у найгіршому разі до системи політичної двохпартійності. Відповідно до цього модифікується також преса, особливо ж вечірні видання різних, досі сутопартійних т. зв. "ВЕЧЕРНИКІВ". Тому, що це явище так типове саме для чехословацької преси, я хочу його схарактеризувати на цьому прикладі.

Звичайно, ці чеські "вечерники" нас цікавлять тут з боку їх архітектонічної структури та особливо зовнішньої графіки. Не можна оминати також певної своєрідності їх змісту.

Розміру вони переважно - середнього, цебто, львівського - "Нового Часу". Число сторінок у нормальному їх виданні - 4 або 6. Наклад їх значно більший за ранішнє видання відповідних часописів, а іноді просто масовий, як напр. у "Вечерника Чеського Слова", де воно перевищило 500.000 примірників. Другий "вечерник", що виходить накладом цього самого партійного видавництва - "Мелантрих" має наклад коло - 100.000. Інші празькі "вечерники" не досягають такого великого накладу, але в кожному разі їх тираж обраховується десятками тисяч примірників. Це залежить звичайно від їх сенсаційності та бульварності. Під цим оглядом першенство налажало - "Експресу", що його видає відомий чеський опозиціоніст і непримиримий

ворог б. президента Бенеша, экс-міністер - Ю. Щибрний. Цей "вечерник", який до останнього часу виходив навіть на рожевому папері, щоб і цим зовнішнім уже виглядом звертати на себе увагу читачів та покупців, плакав всі роти газетярської сенсаційності, від особистої скандалізації до політичного майже шантажу. Також - "Вечерник Чеського Слова" старався всілякими способами привабити до себе якнайбільше читачів. З цієї мети він послуговувався головно репортажем, явно сенсаційним присмаком. Його спеціальність відтак була безнастання полеміка з згаданим "Експресом", не так ідеологічного, як скорше конкурентного характеру. Обидва "вечерники", а поруч них також - "Телеграф" намагалися крикливо в графіко й особливо великими заголовками, які адалеку можна було вже прочитати у кольпоро-терів, звернути на себе увагу. Іноді перша їх сторінка пестрила цими заголовками. Розподіл їх шпальт теж був пристосований до цієї мети. Зрештою, зміст цих вечірніх часописів переважно був виповнений комунікатами, голов-но - телеграмами, серед яких надбувалося кілька статей меншого розміру, або репортаж-фейлетонного типу. Розуміється, з огляду на формат і невелике число сторінок цих часописів у них знаходимо обмаль інсератів.

Ельдорадом для них були літні місяці цього року, перевантажани політичними сенсаціями, коли над Середньов Європою зависла загроза війни, яка легко могла статися світовою. Тоді виходило по кілька спеціальних і надзвичайних видань цих "вечерників", що старалися перекричати один другого різном плястичністю своїх заголовків, вибираючи для цього якнайбільші та найтовщі друкарські шрифти. Відтак цензура обмежила можливості цієї пресо-вої акції. Також брак паперу примусив їх зменшити свої розміри й подавати здебільшого урядові комунікати, які, річ ясна, далекі були від усякої сен-саційності та однакові для всіх часописів.

Тепер, коли ситуація у Чехословаччині починає усталюватися й коли у звязку з поділом цієї держави та перебудовою її на нових основах, до слова приходять інші політичні чинники і світогляди, ця зміна передовсім відби-лася на цій "вечірній" пресі. З'явилися нові її представники, що пропагу-ють режим, який тепер твориться. До слова політично зголошується молодша генерація. Це також знайшло свій відгук у пресі. Напр. празький "Вечер", що досі був органом аграрної партії, тепер став часописом об'єднаною на все-національній базі чеської молоді. Він плакає гостру критику старого режиму, не дуже то перебираючи у засобах журналістичної полеміки. Він тому також є сенсаційним. Багато його купують саме з рачі цієї сенсаційності, що фор-мов іноді наближається до бруковий преси. Цікаво, що наклад цього "вечер-ника" щодня зростає за рахунок інших конкурентів, напр. "Вечерника Чесь-кого Слова", яке постійно було тісно звязане з минулим режимом і тепер марно намагається пристосуватися до нової політичної сенсації, не раз за рахунок наявного ідеологічного одступництва. Також згаданий попереду - "Ек-спрес" має нині ширше поле діяльності, бо може добре інкасувати свої стару опозиційність і відновлювати різні старі політичні афери, які мають тепер бути переглянені. Його тираж тому збільшився тоді, коли наприклад т. зв. "лівої" преси, яка була речником дотеперішнього режиму, наявно й з кожним днем падає. Як у таких переломових добах буває, появилися нові пресові ве-чірні видання. Тепер для цього чудова кон'юнктура. Політичні події розрива-ються із швидкістю фільмової стрічки. Неясність і непевність політичного положення хвилює кожного громадянина. Кожен тому хоче знати й то якнайскор-ше, що є нового й чого можна чекати завтра. Ніколи тому не було такого ін-тересу до часописів, особливо вечірнього типу, як нині. Скрізь льди читають їх: на вулиці, перед вітринами трафік, де вивішені, мовляв, для прилюдного вмишку всі важніші вечірні видання з підкресленням навіть найважливіших звісток червоної олівцем. Багато людей читає свої часописи, ідучи вулицею, чи ідучи

у трамваях. При такому наставленні загалу, не має жадного ризику починати новий часопис, зокрема ж, коли його метою є пропаганда нового ладу, що досі ще не викристалізувався виразно й де тому є великі можливості для публіцистики та журналістики. Серед цих нових появ у тутешньому часописному світі, слід відмітити - " П р а з ь к и й В е ч е р н и к ", який відразу ж завойовував широку вулицю, бо став органом нової Чехо-Словаччини. Він також плекає політичну сенсацію; поборює представників старого режиму; пропагує політичну чистку, наводячи для цього конкретні приклади. А бульварний читач страшно любить таку саме лектуру. Не дивно, що наклад цього "вечерника" швидко зростає. Його архітектоніка й зовнішня графіка влучно пристосована для цього його завдання. Вона кричить, не жалує білих прогалин між поокремими звідомленнями, щоб таким чином ще яскравіше для ока відтінити їх зміст. У ньому рівноправно представлена публіцистика з інформацією. Словом, є всі дані для того, щоб цей "Празький Вечерник" став органом якнайширшого загалу, що політично перейшов нині на платформу одної всенаріональної партії. Зайво казати, що його читачами будуть великі маси, які, звичайно, з ентузіазмом неофітів вітають кожен політичну зміну.

Звичайно виринає питання, яка ж вартість цієї майже бульварної преси, хоч вона виходить під тим або іншим політичним прапором? На жаль, з погляду етичних завдань преси, як виховника загалу з громадського боку, вартість цієї навіть суто-патріотичної та націоналістичної преси досить сумнівна. Щоб не було непорозуміння: під цим оглядом і л і в а бульварна преса, напр. такий соціофілівський "вечерник" - "Галло-Новини", що кілька років у Празі ширив отруту московського більшовиїзму за рахунок політичного реалізму та навіть просто здорового розуму - з пресового боку не був вартіснішим або гарнішим. Бо мінус цієї вечірньої преси не в тому або іншому політичному її наставленні чи орієнтації, але у методах праці: у плеканні дикої сенсаційності; у відсутності річовості та безсторонності; у невмінні бути справедливим по відношенню до свого політичного противника, а передовсім - в односторонній пропаганді того або іншого ідеологічного світогляду з одночасним безоглядним поборюванням кожного іншого навіть коли цей у деному має рацію. Далі с т и л ь цієї вечірньої преси, здебільшого вульгарний та агресивний, також є на шкоду істотним завданням журналістики. Їх г р а ф і к а таксамо служить цій меті, маючи на увазі передовсім момент п о л і т и ч н о ї а в т о р е к л я м и, а не громадської правди. Словом, ніде мабуть журналістичний суб'єктивізм у підході до фактів та в їх оцінці не є так односторонній, а тому й шкідливий, як в цій пресі вечірнього видання, яка, на жаль, серед широкого загалу таксамо конкурує з добрим часописом, як фальшива монета витісняє добру за відомим законом фінансової науки.

9. Часописна структура - "Парі Суар" [Paris Soir].

Цікавим і типовим зразком комерціалізованої преси можна уважати відомий французький часопис - "ПАРІ СУАР", що має за собою 16 років існування й належить до найпоширеніших паризьких щоденників, з кількома виданнями. Це орган пересічного парижанина та широких середніх мас. Він не належить до категорії ідеологічної преси, пильно прислухається до того, що робиться у французькій політиці, завжди старається підхопити з неї те, що знайде відгук і симпатії в широких масах, з якими він числиться, як з головним контингентом своїх читачів. Коли появляється чергове нове його видання, воно швидко розпродується кольпортерами, особливо у латинському кварталі та на бульварах. Я мав нагоду пару разів обсервувати його кольпортерів ввечері напр. на Сен-Жерменському бульварі або на Сен-Мішель. Звичайно весь зовнішній вигляд - "ПАРІ СУАР" пристосований до цього його призначення: бути часописом пересічного читача з вулиці. У ньому все пестрить великими

заголовками, асиметричним укладом пресового матеріалу на сторінках, відповідними малюнками. Він плекає всіляку сенсацію місцевого й закордонного походження, не жалуючи гроша на своїх спеціальних кореспондентів, яких рясно посилає скрізь, навіть за океан, коли сподівається від цього - часописного ефекту та фінансового успіху. Розуміється його адміністрація веде добру інсератову політику, бо оголошення це важна позиція в існуванні цього паризького щоденника. Його розмір великий, як це здебільшого нормальне явище у французькій, зокрема ж паризькій пресі. Число шпальт у внутрішніх сторінках кожного числа - "ПАРІ СУАР" звичайно буває - 8. Вони меншого розміру: кожна - 4 сантиметра. Але на першій титуловій сторінці ці шпальти часто бувають подвоєнні. Їх уклад творить різні більші чи менші прямокутники. Зрештов, на цій першій сторінці переважають з а г о л о в к и, друквані спеціальними більшими шрифтами за такою системою, щоб вони коротко, немов, стенографічно переказували зміст важливіших комунікатів або репортажів, які звичайно й здебільшого починаються вже на вступі часопису з тим, щоб бути відтак закінченими на дальших сторінках. В укладі цих заголовків відчувається вже техніка та графіка американської великої преси, де ця справа спеціально була розроблена й є об'єктом систематичного удосконалення. Американські часописні концерни та видавці виходять з припущення, що для успіху часопису його зовнішній вигляд, особливо ж г р а ф і ч н и й, відтак привабливий увагу широкого загалу - " м е т р а н п а ж ", цебто, розклад пресового матеріалу на сторінках і нарешті т е к с т з а г о л о в к і в та їх д р у к а р с ь к а т и п і з а ц і я, це справа важливіша можливо за зміст і форму тексту. Слід відмітити, що комерційна преса європейська, багато чого перейняла з американських типових її зразків, можливо на користь свого зовнішнього вигляду та технічного удосконалення, але часто за рахунок своєї внутрішньої вартості та за цінов пониження громадсько-виховного призначення щоденних часописів.

Після цієї загальної характеристики - "ПАРІ СУАР" можемо тепер приступити до розгляду його структури та архітектоніки на конкретному прикладі, для чого скористуємося напр. вечірнім останнім його виданням, що виходить о шостій годині. Маємо перед собою число цього часопису (5355) з 4. березня 1938 року. Воно нараховує - 10 сторінок. Його фасада, цебто - перша сторінка кричить на зустріч читачеві низкою різноманітних заголовків. Деякі з них є кількарядкові. Шрифтами різних розмірів у них відтінене головне й менш важне. Для зразку наведу тут цікавіші з цих заголовків: - ДЕБАТА У ПАРЛЯМЕНТІ З ПРИВОДУ АВТОНОМІЇ - СНАРВНИЦІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОБОРОНИ. ТОРНАДО НАД ЛОС АНДЖЕЛОС ТА МІСТОМ ФІЛЬМУ. ВТІКАЧ З ЧОРТОВА ОСТРОВУ. МІРКУВАННЯ ЛЮДИНИ БЕЗ МАНДАТУ, тобто, - французького письменника - ТРИСТАНА БЕРНАРА. МОНСТР-ПРОЦЕС У МОСКВІ, цебто, процес - Бухарина, Рикова, Ягоди та їх спільників. - Я БАЧИВ ГОЛІВУД - репортаж спеціального кореспондента " П. С. ", що відвідав в американській столиці кінематографії французьких "зірок", які там здобули фільмову славу. Я навів тут тільки головні заголовки, але до кожного з них звичайно долучений є один, або й два підзаголовки, завданням яких є ще більше конкретизувати зміст пресового матеріалу, вміщеного у цьому числі. Напр., до згаданого фільмового репортажу знаходимо підзаголовки: РАЙ ТА ПЕКЛО ЛІНОК. До московського монстр-процесу: - ЗНІВЕЧИНІ У СВОЇХ КЛІТКАХ, ЗМУЧЕНІ ЗАПИТАМИ, ВСІ ОСКАРЖЕНІ ПРИЗНАЛИСЯ З ВИТІМКОМ - КРЕСТИНСЬКОГО. - Або з приводу буревію у Голівуді: - СОТНА МЕРТВИХ, З ЯКИХ ТРИДЦЯТЬ ДВІ ДУШІ ВЖЕ ІДЕНТИФІКОВАЛІ. Зрештов, на цій першій сторінці нашого числа " ПАРІ СУАР " надбудуємо також кілька м а л ь н и к і в різного розміру. Так напр., світлину згаданого французького письменника - Т. Бернара; втікача з Чортова острова іншого французького письменника - Л. Берара, з нагоди обрання його членом французької Академії, цебто, зраховання у число т. зв. " безсмертних". Текст звіту з московського процесу ілюстрований п'ять менш малими світлинами головних оскаржених у ньому. Нарешті також голівудський репортаж доповнений

малюнком, на якому бачимо репортера - "ПАРІ СУАР" - П. Бренгіє у товаристві відомих французьких - "кіно-зірок", що тепер працюють у Голівуді: Анабели, Бален і Даріє.

Розподіл головного пресового матеріалу за головними відділами щоденної преси є у "ПАРІ СУАР" подекуди інший, як ми це досі бачили на попередніх прикладах. Тут не має тої витриманої системи у чергування політики, культури, економіки, хроніки і т. д. як у часописах, з архітектонікою яких ми ознайомилися на попередніх сторінках. Навпаки, а с и м е т р і я в укладі цього матеріалу є характерною ознакою архітектоніки - "ПАРІ СУАР". Критерієм для вміщення на тій або іншій сторінці буває звичайно а к т у а л ь н і с т ь, згладно с е н с а ц і й н і с т ь пресового матеріалу. Тому на перших сторінках бачимо різні р е п о р т а ж і поруч політичних комунікатів або статей. Це правило, зрештов, обов'язує скрізь у цьому часопису. Постійний його читач за деякий час привичається до цієї своєрідної, безсистемності, яка, проте, має свою власну систему. Навіть більше: сами такий уклад і розподіл пресового матеріалу починає йому подобатися. Заголовки звертають його увагу на те, що найцікавіше. Іноді він не мусить навіть читати цілого комунікату, бо вже із самого заголовку довідається, про що йде. Іноді навпаки, заголовок зацікавляє читача так, що він накидається на репортаж, судову хроніку або культурну курсівку.

Подивимось тепер на другу сторінку нашого числа. Ліворуч представлена на ній п о л і т и к а великою статтею відомого англійського парламентаря: В. Черчіля: **ВЕЛИКА БРИТАНІЯ ПРОДОВЖУЄ СВОЮ ПОЛІТИКУ**. Треба сказати, що скомерціалізовані великі щоденники радо вітають на своїх шпальтах принагідні статті визначних політиків своїх і чужих, як також і славетних вчених, мистців, спеціалістів на актуальні теми, що цікавлять в даний мент громадську опінію.

Попри політику, на цій другій сторінці примостилася менша н о в е л я Н. Вольфа: - Дон-Хуан із Сан-Франціска, - замість звичайної у французьких часописах к ю р с і в к и та ч а с о п и с н и й р о м а н - Ж.Сіменона: Банановий Турист з малюнком. Між ними знайшло притулок л и с т у в а н н я читачів з приводу закордонної політики, а "підвал" її виповнює к у л ь т у р н а х р о н і к а товариського характеру під спільним заголовком: **ЧОЛОВІКИ, ЖІНКИ, ФАКТИ З ДЕННОЇ ХРОНІКИ**. Ця рубрика ілюстрована меншими с в і т л и н а м и тих, про кого саме мова. Поза тим притулилося на цій сторінці пару малих о п о в і с т о к. Також зміст дальшої третьої сторінки є досить мішаний, бо політика, с у д о в а х р о н і к а, м е т е о р л о г і ч н и й з в і т заповнюють значну частину її. Решта шпальт цієї сторінки присвячена різним і н с е р а т а м більшого та меншого формату. П о л і т и к а представлена тут спеціальною кореспонденцією з Мадриду, що змальовує життя столиці Іспанії підчас сучасної горожанської війни у цій нещасній країні. К р и м і н а л ь н а х р о н і к а - судовим рефератом про убивство цінки її приятелем. С у с п і л ь н а х р о н і к а - відомостями про страйк у Марселі та у готелях Ніци, окупованих службовим персоналом. На цій сторінці важніше із змісту належно відтінене відповідними з а г о л о в к а м и. Четверта сторінка нашого числа починається згаданим на вступі р е п о р т а ж е м про життя "кіноста" у Голівуді. До цього долучена с в і т л и н а Анабели у момент її приїзду до цього міста. Репортер у своєму звіті не жалів привабливих заголовків і підназв різного калібру. Зрештов, м з л ь н о к представлений тут своєрідним ф о т о м о н т а ж е м під назвою: **ЯК ВІН ВАС БАЧИТЬ, МАДАМ!** Це - комбінація кількох малюнків майже без поясняльного тексту, але з дуже вимовною грою обличчя - "мадам", є незвичайно дотепно складена, доводячи наявно, як м а л ь н о к стає органічним і майже самостійним складником модерної преси. Кожен французький щоденник мусить сьогодні конче мати менше оповідання - "НОВЕЛИ". У цьому числі "ПАРІ СУАР" вона представлена нарисом Ж.Фабра: - Система батька Амброзія -. Поза тим на цій самій сторінці у "підвалі" наді-

бусмо черговий час описний роман, що також належить до постійного інвентаря сучасної щоденної преси: це - "Бестії Парижу" - Ст. Лемоніс. Пята сторінка відкривається оглядом міжнародної політики у менших самостійних замітках. Це замість вступної політичної статті, без якої тяжко собі уявити часопис опініотворчого типу. Зрештов, зміст цієї сторінки уявляє із себе також мозаїку й то досить пестру. Во поруч спогляді в Ар. Вернара з нагоди смерті італійського письменника Г. Д. Анунція, маємо тут криміналістичну кореспонденцію про генгстерів, судовий звіт про бандита Р. Дельора, з відомлення про останні арбітражі по зв'язку із страйковим рухом у Франції, а відтак - пару менших заміток на медичні теми. Дві останні шпальти праворуч заняті оповістками, під якими внизу притулилася обов'язкова - "хрестівка".

На шостій сторінці у дивній симбіозі зустрілася економіка з культурою. Перша, представлена біржевими звітами у виді числових мереж. Вона займає горішню частину цієї сторінки. Друга - реферує про театр, радіо-розголос, кіно-вистави, з оголошеннями відповідних програм та звичайно з ілюстраціями до цього тексту. Ці два відділи розмежовані, мовляв, нейтральною смугою через всі шпальти, де вміщена оповістка - реклама макаронів. Сьома сторінка приносить спеціальну кореспонденцію про повинь у Голлівуді; далі закінчення репортажу з першої сторінки про втікача з Чортова Острова та докінчення звіту про московський монстр-процес з пера також спеціального кореспондента. Відтак є тут докладний опис рецепції з нагоди прийняття Л. Вернара до французької Академії, на якій присутній був президент Франції. Зрештов, знаходимо тут менші хронікальні замітки, рекламу оповістку про хвороби шлунку та навіть віщування якогось астролога. Восьма сторінка ціла заповнена інсераціями. Дев'ята присвячена - СПОРТУ. Тут маємо кілька спеціальних кореспонденцій із спортивного життя, французького й світового, а поза тим - спортову хроніку та програми. Вона також ілюстрована. Нарешті остання сторінка окупована - малюнком. Це фотомонтаж на бузучі теми, де політика, спорт, криміналістика, поточне життя представлено світлинами найновіших подій, про які мова на попередніх сторінках у тексті часопису. Тут притулилася теж гумористична карикатура, що рисунком реагує на смішні явища щоденного життя.

Як бачимо, зміст "ПАРІ СУАР" є багатий, а, проте, трохи - одноманітний. Переважає у ньому часописна розвага. Стиль його легкий, щоб занадто не втомлював читача. Хроніка та репортаж переважають над статтями. Чимало місця відведено для часописної белетристики. Політика плекається здебільшого під кутом часописної інформації та не без присмаку певної сенсації. Широко поставлений тут відділ закордонних і головних спеціальних кореспонденцій, здебільшого репортажного характеру. Відповідно до цього пристосована графіка та техніка друку цього часопису. Вона має своїм зовнішнім виглядом привабити читача, зокрема масового. Структура "ПАРІ СУАР" є асиметрична: в ній не має додержаного певного розподілу та укладу певного матеріалу напр. так, як ми це бачили у правій "НАРОДНІ ПОЛІТИЦІ", де виразно розмежовані головні відділи часопису: ПОЛІТИКА, КУЛЬТУРА, ЕКОНОМІКА. Навпаки, "ПАРІ СУАР" цього боку визначається справжньою "мозаїкою", що так характерна для світової комерціалізованої преси.

Тріумф "Парі Суар" серед французької преси був виїмковим і тому звернув на себе увагу не тільки видавців великих паризьких щоденників, для яких він був дошкульним конкурентом, але і дослідників історії новочасної преси. Цих останніх цікавили передовсім причини цього незвичайного успіху

одного з наймолодших паризьких часописів. Адже пересічний наклад - "Парі Суар" є -1200,000 примірників. Іноді, зокрема ж останнє його видання, що виходить о шостій годині вечером, може похвалитися навіть рекордовим числом 2000000 екземплярів. В "Історії французької преси" Ж. Гальтіє Буасієра та Р. Лефевра цій справі присвячений окремий розділ. Там слушно констатується незвичайний поступ цього часопису як з боку його структури й техніки, так і змісту. Во, як кажуть згадані автори, цей часопис характеризується такі чотири головні ознаки: - 1) "репродукція світлин, добре вибраних, 2) великі репортажі, писані найкращими письменниками й журналістами; 3) романізовані біографії, пристосовані до смаку широкого загалу; 4) рубрика спорту, якою захоплюється молодь".

Саме, коли йде про малюнок у часопису, "Парі Суар" вмів чудово використати його, як вияв сенсаційности та громадського актуалізму. Напр. його фото-монтаж після вбивства президента Думера, нараз придбав йому багато прихильників серед широких мас читачів. Щодо репортажу, то цей часопис зробив справжню кар'єру на відомій скандальній - афері Ставіського, яка здемакувала нечувану запроданність урядових установ, преси й політики у Франції.

Але й цим не вичерпуються всі причини великого успіху цього часопису. Він завдячує його між іншим тому, що його конкурент - "Інтра-сігаєнт" (Intra-sigant) з мотивів фінансової економії рішив не приймати задурди непроданих примірників від камелотів, що для цих останніх означало велике зменшення заробітку. Тому вони починали закуповувати - "Парі Суар". Публіка на бульварах призвичаювалася так до цього часопису й кидала свій попередній. Це, звичайно, сприяло збільшенню накладу першого. Поза тим сам факт, що "Парі Суар" виходить в е ч е р о м (властиво перше його видання появляється о другій годині післяполудня) при зміні суспільної політики у Франції після війни, також вийшла йому дуже на користь. Річ у тім, що в наслідок цієї політики праця скрізь кінчається тепер скорше. Зранку люди поспішають на роботу й не мають часу, як слід прочитати ранніші видання щоденників. Натомість, вечером вони раніше звільняються й радо сідають за лектуру часописів. Таким чином - "Парі Суар" був для них найпридатнішим часописом. Це знову сприяло його масовому поширенню. Нарешті ще одна обставина також діяла у цьому напрямі. "Парі Суар", останнє видання якого виходило о шостій вечером, міг конкурувати на провінції з паризькими ранішніми щоденниками. Завдяки своїй техніці, гарній графіці, малюнкам, сенсаційним репортажам та багатій спортивній рубриці, звичайно, він виходив з цієї конкуренції переможцем. Великі паризькі щоденники ранішнього видання, що монополюють досі захопили масові кадри читачів, не звернули наразі належної уваги на цю небезпеку. А коли спам'яталися, то було вже запізно. Париж і провінція Франції загалу читачів. Зайво казати, що видавці його вмійть знаменито використовувати з фінансового боку цю популярність згаданого паризького великого "вечерника".

ЗАПИТИ ДО ТРЕТЬОЇ ЛЕКЦІЇ.

1. На якого читача розраховує праявля "Народні Політика" ?
2. Як чергуються головні часописні відділи у цьому щоденникові ?
3. Які менші та спеціальні рубрики знаходимо у ньому ?
4. Як виглядає у ньому відділ інсератів та за якою системою він укладається ?
5. Які характерні ознаки архітекtonіки - "Парі Суар" ?
6. Яку роль грають у ньому заголовки ?
7. Чим цей часопис відрізняється щодо укладу пресового матеріалу від тих, з якими ми ознайомилися у попередніх лекціях ?
8. Які спеціальні причини великого накладу - "Парі Суар" ?

Зміст.

Передмова.

Лекція перша.	1. Часописна архітектоніка "Діла"..... ст.	1.
	2. Часописна архітектоніка "Prager Presse" -	5.
	3. Порівняння архітектоніки "Діла" і "Pra- ger Presse".....	- 8.
Лекція друга.	4. Архітектоніка "Нового Часу".....	- 10.
	5. Приклади архітектоніки інших українсь- ких часописів.....	- 12.
	6. Структура заокеанської української преси.....	- 15.
Лекція третя.	7. Структура пражського часопису "Народні Політика".....	- 24.
	8. Графіка і структура бульварної преси...	- 28.
	9. Часописна структура "Парі Суар".....	- 30.